

Naar det gjeld minne fraa okkupasjons-aara, so maa dette nødvendigvis verta ei delvis lis-soga for den som skriv, og vil soleis verta eit oppdrag som dei fleste vil vera takksame for, om dei vil vera heilt ut ærlege.

Og den veiledning med emnelista som er utsendt tykkjest meg og god. Men i tillegg til det som der er nemdt, vil det for mi del vera høvelegt med litt opplysning om forspelet til 9 april.

Ettersom eg er fødd den 12 nov. 1910 kann eg hugsa eindel fraa dei politiske motsetnader me hadde her i landet i 1920 Og 1930 aara. Me hadde nokk daa den største arbeidsløysa me nokon-gong har havt her i landet. For ein ungdom var det radt uraad aa tenkja paa aa faa arbeid i det heile, om du daa ikkje var so heldig aa haa "bispen til morbror" som det heitte. Dei faa arbeidsplasserne som fannst maatte gaa til familieforsøggjarar. Baade dei private og det offentlige meinte dei var pengelause. Og dei politiske motsetnaderne var store. Fyrst i 30 aara kom Hitler til makta i Tyskland, og tok om ikkje lenge til med ei storstilt opprustning. Her i Norge fekk me omtrent samtidigt regjeringa Nygaardsvold utgaatt fraa Arbeiderpartiet. Dei hadde vilje og forsøkte aa retta paa det verste her hjaa oss. Til kystkommunarne vart det gjeve ekstra løyvingar paa ymse omraader. Millom anna fekk me ei ordning der dei som stod i fiskarmantalet kunde faa 90% laan og 10% direkte tilskot til nye baatar gjennom fiskarbanken. Og i mange kystkommunar var det mange som nytta seg av dette. Og la grunnen for seinare utvikling like til vaare dagars ringnotrederier. Men i gamle Fjelberg som daa var eigen kommune vart denne ordninga direkte sabotert. Plakatar og søknadsskjemaer vart liggjande i ei utgamal kista like til 1943. So ingen fekk vita om at denne ordninga ogsaa gjaldt for oss. So ingen her fekk godt av denne ordninga. Eg kjenner heller ikkje til at nokon i daaverande Kvinnherad fekk seg baatar etter denne ordninga. Om dei styrande der ordna seg paa same maaten som i Fjelberg kjenner eg ikkje til? So tilhøva for ungdom i kyststroka var lite oppløftande. Sume ordna seg til med litt fiskeredskapar, so som teiner for aal og hummar, garn og ruser oa. Men det var sers "mange om beinet" og lite aa faa. Paa det meste var det over 130 tus. som stod i fiskarmantalet. Understeikna var ein av dei.

-Før krigen var det og lite med veier og mest ikkje ferjer. Representanta for dei største firmaer i byarne hadde derfor baatar som dei reiste rundt og besøkte kundarne sine med. Dei sokalla handelsreisande. Handelsmann Johs. Silseth her i Toftevaag var so framsynt at han bygde om ein kutter han hadde til slikt bruk. Den var 56 fot lang, og soleis ein av dei største i denne "bransjen". I 1933 var eg so storheldig at eg vart tilbydt jobben som skipper paa denne baaten. Det var ein sokalla "avundsjobb" som eg sjølsagt tok mot med takk. Me hadde fast jobb for Mustad & søn, og trafikerte kysten fraa Stavanger og langt nordover. Det var ein intressant jobb. Me gjekk seinare over manufaktur som gav betre lønsomhet.

-Paa grunn av dette vart eg godt kjendt med firma Jonas Øglend i Sandnes. Og eg oppnaade aa faa skriftleg avtale med han at dersom eg kunde skaffa meg ein ny handelsreisande-baat, skulde eg faa fast jobb hjaa Øglend heile aaret, og faa 10% høgare betaling enn det som var vanlegt paa den tid. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
Etter mest endelaust "trøbbel" med gamle Fjelberg kommune og Eid Sokn sparebank, heilt utan resultat, greidde eg aa skaffa meg private laan, slik at eg fekk kjøpt ein ny 50 fots handelsreisandebaat, og tok til i fart for Jonas Øglend i Sandnes.

Dette var ein intresant fart. Me heldt oss mest i Sunnhordland og Hardanger. Og eg tykte eg gjorde det godt økonomisk. Om kveldarne laag me stødt med kai hjaa ein eller annan handelsmann. Og me vart godt kjende med folk mest alle stader. Det møtte fram paa kaiarne mange bygdefolk. Dei var svert interesserte i utviklinga ute i Auropa. Men og det som laga seg til her heime. Rett mange var lite blide paa paa dei som gjekk i tog i Oslo med det "avbrukne Gevær" som samlingsmerke. Baade forsvarminister Monsen og vaar seinare "landsfader" Einar Gerhardsen hadde vore med paa dette. Og Nygaards & Co. vart kraftigt kritisert av mange og stempla som ~~uttenrikspoliti~~ utenrikspolitiske an-alfabetar.

Personlegt vart eg meir og meir betenkt over utviklinga, etterkvart eg fekk høyra om forhandlingarne millom Hitler og Chamberlain.

-Men ettersom eg las i aviserne at dei store samlingarne av Tanks som Hitler viste fram ved sine store "manøvrar" dei var for det mest av papp, so tok eg det litt rolegare. Men var ikkje overtydd. Eg viste og at om det vart krig vilde eg mista den gode jobben eg hadde, paa grunn av varemangel.

Fyrste vika i april ~~xxxxxx~~ 1940 var me paa "tokt" rundt i Sunnhordland. Eg kann godt hugsa at serlegt ein kveld me laag i Etne var det mange folk paa kaien som paa det grovaste kritiserte vaar daaverande regjering Nygaardsvold for at dei i aarevis hadde sabotert vaart norske forsvar, og marsjert under det "avbrukne Gevær". Og for at dei endaa fyrste veka i april 1940 ikkje tyktest skjøna Alvoret i det som var paa gang like rundt strenderne vaare. Ikkje eingong hendingarne i Jøssing-fjord tyktest kunna opna augo deira. Sverige hadde forlegst mobilisert og sett i krigsberedskap betydelige styrkar.

-Om kvelden den 8 april laag me med kaien til handelsmann Helge Helvik i Herøysund her i ~~Sunn~~ Kvinnherad. Helvik var ein gamal sjømann og var kjendt for aa vera "frisk" i kjeften. Baade han og kona Konstanse var paa ettermiddagen ombord i baaten vaar og gjorde innkjøp, - meir enn vanleg paa grunn av krigsfaaren som Helge hadde stor frykt for. -Han gav samtidigt Regjeringa "det glatte lag". I denne tida hadde me radioen staa-ande paa heile tida. Og i halvsju-tida(?) fekk me høyra at det utanfor Kristiansand var berga opp tyske soldatar i full uniform, --- som hadde forklart at dei var paa vei til Norge, - for aa gjelpe oss med forsvaret mot Engelskmennerne som vilde hersetja Norge. Baade Helvik og kona og oss andre som hørde denne meldinga var heilt overtydde om at me etter nyheterne vilde faa opplese melding om almindelig mobilisering i Heile Norge. Og me vilde ikkje trur oss sjølve, og var heilt oppgidde naar slik melding ikkje kom. For det gjorde ho altjaa ikkje, - hverken den kvelden eller seinare. Me sat oppe lenge den kvelden og hadde rad. paa heile tida. Men ingen mobilisering. Kommentarene er ikkje egna for offentliggjerung. Men det var einighet om at Uttenrikspolitiske annalfabetar var ein rett betegnelse paa dei som hadde makta i landet.

Det vart seine kvelden for me "køya" oss den kvelden. Og daa me slo paa radioen om morgonen fekk me høyra at mest heile sør-Norge var herteke. Me hørde og dueren av fly borte ved Seløya. Det skulde vera eitpar norske torpedobaatar der burte. Men noko serlege krigshandling høyrde me daa ikkje noko om derfraa.

At stemningen var "laber" ombord i "M.S. Toftøy" som baaten min heitte er sjølv sagt altfor mildt sagt. Den var heilt paa botnen hjaa oss alle tre, og me var i "villrede" om kva me skulde gjera. Tønnesen som agenten vaar heitte, fekk omsider telefonera til firmaet, og fekk daa beskjed om aa koma heim til Sandnes intil so lenge.

Me gjekk daa med "Toftøy" heim her til Toftevaag. Alle prøverne me hadde i hyller ombordi baaten vart pakka ned i 11 styre koffertar me alltid hadde paa dekket. Dei vart avlaaste og sette opp paa sjøhuset vaart her ved Toftevaag. Agenten kom seg paa eit eller anna vis heim til Stavanger der han budde .

-Og for min part var eg noksaa "utslaatt" som det heiter. Eg viste lite kva eg skulde taka med til med. Det vart ikkje stort anna enn aa sitja heime aa høyra etter nyheter i radio. Men og rykter tok snart til fløyms over landet. Fyrst og fremst det at engelsmennerne om ikkje lenge vilde koma aa jaga tyskerane fraa landet. Men so fekk me høyra korleis det bar til der som engelsmennar alt var komne. Og franskmennene. Og korleis det utvikla seg der ~~xxxxxxxxxxxx~~ det vart gjort motstand. Det heile høyrdest vonlaust ut, - og det var det faktisk.

Serlegt meldingane om kor lett Bergen vart teken gjorde oss skremde. Det kom nokre tyske krigsskip sakte utenfor Kvarven der det skulde v topedobatteri som lett kunde søkkja kva skip som helst. Og etter avtale vart det skote med kanoner fraa Hella paa nordsida av byen. Men svaret fraa Kvarven kom aldrig, ---- og det paa grunn av at viktidelar til avfyringsmekanismen var lagra paa Marineholmen i Solheimsviken. So falt Bergen so aa segja "utan sverdslag". Men det falt nokre mann paa Hella, -etter at dei hadde skote mot tyskerane.

Litt meir oppløftande var det at Blucher vart søkt ved Drøbak, og at dei tyskerane som skulde ta seg av Nygaardsvold regjeringa drukna der, slik at regjeringa fekk tid til aa koma seg unda.

Seinare har det "kome for ein dag" at det var M.S. mannen Birger Eriksen som gjorde dette, paa eige initiativ. (Han har diverre endaa ikkje faatt sitt minnesmerke, men det kjem nokk, naar alle "Riddarane av det brukne gevær" er komne under torva). Dette var nokk utan samanlikning den største "bragd" som var gjort under heile krigen. Me høyrde og sjølv sagt meldingaren om utviklinga fraa heile landet, daa serlegt sørnorge, og ikkje mindst fraa Ulvik som vart mykje øydelagt. Om eg ikkje hugsar feil var 9 april paa ein Tirsdag, og det gjekk ikkje betre en at me ved slutten av veka skjønna vidare motstand var nyttelaus, tyskerane hadde so aa segja herredøme over heile Sørnorge. Personleg fekk eg etter nokre dagar melding fraa eit eller anna innrulleringskontor at eg berre skulde avventa "nerma ordre". Den har ikkje kome til denne dag. Eg var og noko urolig for kor eg skulde faa pengar fraa til aa betala avdrag paa den gjelda eg hadde paa baaten min, og som no laag ved kai, - utan inntekter. Men det synt seg aa vera uro utan grunn. Det hadde nemlig vorte til at mest all sjøveis trafikk var innstilt, slik at Halsøy var heilt isolert. Og smaabrukarar og bønder fekk ikkje selt sine produkter.

Fleire av handelsmennene, med Andr. Tofte i spissen leigde meg til aa gaa til Fjæra, med ein god del, for det meste landbruksvarer som slaktar Melkeraaen fraa Odde skulde koma dertil aa henta.

Me tok varene ombord i Toftevaag og tok paa vei mot Fjæra. Fleire Halsøybuar var med, og sjølv sagt Andr. Tofte som hadde ordna med dette. ~~xxxxxx~~ Dette var fyrste søndagen etter 9 april, og det vart ver innover fjorden. Etter ca. 4 timar la me til kai i Fjæra.

Det synt seg daa at det var stasjonert norske soldatar i Fjæra. Dei hadde plasert ein kraftig dynamittladning i kaien der, som skulde brukast til taka mot eventuelle tyske soldatar med, og det som verre var, --- dei hadde faatt telefonisk melding om at var ein kutter full tyskerar paa vei inn fjorden, og ---- dei hadde stode med fingera paa utløysaren for ladningen, som skulde gaa av so snart dei saag den fyrste tyskaren. Det var nokk berre eit "lukketreff" at me ikkje alle "strauk med" den gongen. Ladningen var so kraftig at me hadde faatt heile den steinkaien som staar der enno, ombord i baaten, og det hadde nokk knapt nokon overlevd .

Det var ein vaktpost som var plasert noko lenger ute i Fjorden som hadde sendt melding om oss til Fjæra. (Vistnokk ved Kyrping) Men me berga ~~niksxxxxvriatxixix~~ altso sovidt livet, og Melkeraaen kom med lastebil fraa Odda og tok seg av alle varene som dei var taksane for der inne. Han betalte kontant altsaman. Eg har hverken før eller seinare sett nokon havt so tjukk setlabok. Han bar henne heilt inne paa bringa, noko eg fann svært so rimelegt. Melkeraaen var og intressert i meir levering fraa Halsnøy, og me var derfor ogsaa veka etter ein liknade tur til Fjæra med mykje varer til Oddabuen. ~~Dxxxxxpxaxkxixnxxxxgaxdxaxxxxxixxxxxxxxkxxxxxutxxxxxixxxxx~~ Paa denne turen var burte paa Sunde. Der laag "Hordaland" med ca. 1000 kassar apelsiner ombord, som var berga fraa ein nedbomba baat ved krigshandlingarne i Ulvik. Me fekk ombord i vaab baat eindel av den fangsten, og etter ordre fraa Kaptein Kvamme paa Hordaland gjekk me opp paa alle stader me fann brukande kai og la opp ein kasse appelsin til fri avhenting. Dei vart nokk mottekre med takk. Eg fekk bra betaling for slike turar, som eg fekk mykje meir av enn eg kunde rekna med. Eg var soleis til Halhjem og henta varer til dei handlande paa Halsnøy. Daa sjølvsgt med bil fraa Bergen. Eg kan hugsa at me var litt spente paa korleis tyskerane rundt byen vilde taka mot oss. Men det vart ingen vanskar. Men paa ei bru ved Vestun stod den mindste mann eg har sett i uniform, men eit "sabla" maskingever hadde han. Elles saag han noksa uskjyldig ut. Det vart altso nokk aa gjera for meg med beaten, so økonomiske vanske fekk eg ikkje. Eg gjorde soleis to turar til Fjæra etter oppdrag fraa daaverande lensman J. Johnsen. Eg henta heim dei som hadde vore vore med i krigen forskjellige stader, og leverte dei paa heimstaderne sine. Paa eine turen hadde eg millom andre ogsaa med daaverande stortingsmann Knut Markhus som var komen seg over fjellet til Fjæra. Han stod i styrehuset med meg heile turen paa fire timar til Halsnøy. Eg trur eg kann segja at me daa hadde ein heller alvorleg samtale omstyr og stell her i landet. Og me var heilt ut einige om at Apartiet sin "avbruke geværs" politikk hadde vore den fulkomne "fiasko". Ved ein anna Fjæratour fekk eg og med utover fjorden daavera Stortingsmann Haldor Haldorsen. Etersom han var min personlege ven fraa dei aara eg var skipper paa Silseth sin handelsreisande-baat og gjekk for Walløndahl i Bergen, so gjekk eg heilt til Rubbestadneset med han, og var oppe med han og aat kveldsmat der. Han var ein hardkar, og var mykje arg, og ikkje berre paa tyskerane. Den før nemde Andr. Tofte som var ein av dei handlande i Toftevaag, var ein av dei som var førebudd paa at det kunde verta krigshandling ogsaa i Norge. Han hadde derfor kjøpt inn eit heller stort varelager. Og daa serlegt mykje mjølvarer ettersom han og dreiv bakeri. Men dette hadde dei andre bakarar og handlande paa Halsnøy ikkje rydd seg med. Og so utvikla det seg slik at ein dag ikkje lenge etter 9 april, kom for-mannen i Fjelberg Forsyningsnemd saman med dei andre nemda, til Andr. Tofte for aa beslagleggja varelageret hans. Og daa sjølvsgt med den baktanke at ogsaa dei andre handlande paa Halsnøy skulde ha gagn av Andr. Tofte sitt framsyn. Det er lett skjonelegt at Andr. Tofte sette seg kraftigt i mot dette. Og det utvikla seg til noksaa stygt sokalla "Kjeftbruk". Serlegt Wils H. Sjo merkte seg ut i somaate. Men noko slags "haandgripeligheter" var det likevel ikkje utsikt til, daa burtset fraa at ein av sambygdingane mine, sa til meg som var tilstades, -- " ta og skamslaa den fyren". Men slikt kom daa likevel ikkje paa tale. Og noko beslag vart det ikkje av dette besøket. Men Andr. Tofte hjelpte mange ~~ixxxx~~ med brødvær i tida som kom. -Serlegt landhandlaren paa Øyro i Aakra var mykje taksam for dette. Det laga seg og slik at det ~~Kxxxxxxxkxxxxixxxxxxxx~~ til Halsnøy kom ein kutter og delte ut Dansk rokkefaar-ost, paa same

maaten som me hadde delt ut appelsiner. Eg kann hugsa at me hadde eitpar store ostar i Kjellaren i lang tid. So appelsiner og rokkefaar-ost var inga mangelvare paa lang tid. -Me dreiv og eindel med "hamstring" av forskjellige ting som me meinte det vilde verta mangel paa. Sukker og kveitemjøl og kaffi var me "glo" etter. For 10 kr. aaret fekk eg laana eit ca. 800 rtm. jordstykke av bror til far min. Paa dette avla eg nokk poteter og grønnsaker til familien min like til krigen var slutt. Eg hadde og nokre berbuskar der, Og serlegt eib aar fekk me ~~ny~~ tomater paa friland der, - helst ein god avling. Me hadde og rikelegt med fisk og sild under heile krigen. Dette skaffa me oss sjølve. So noko svolt kann me ikkje kalla det slik me hadde det. Men noko einsformigt var det nokk. Men sjølv kjøt hadde me nokk av, som eg seinare skal koma tilbaketil.

- Men mjølk det sakna me. Det var det vanskelegt aa faa noko av i det heile. Ho vart nokk mest muligt til smør, som gjekk paa "svartebørsen". Men smør paa "svartebørsen" det kjøpte me aldri under heile krigen, - det var altfor dyrt. Me klara oss med det fekk kjøpt paa lovleg maate, og so brukte me eindel fiskelever, det var baade god sunn kost. -Det kann her høva aa nemna at handelsmann Silseth her i Toftevaag, millom anna ogsaa hadde ein 70-80 utgangsauger i den sokalla Toftemarka her paa Halsnøy. Om vintrane gav han dei mat i ei utløy han hadde i den sokalla Gjerdesvik. Det var sildeavfall fraa sardinfabrikken her i Toftevaag med mykje melasse attaat, - og so høy. Men det var lite glæda han fekk av dette, ettersom det ved fredsutbrotet ikkje fannst ein einaste att i skogen, endaa han sjølv berre hadde teke heim nokre faa stk. Men det var fleire ~~ny~~ som fekk mange saueskinn med hovudet paa, i brislingrøterne om sorrane.

--Den uroa som dei fleste hadde i den fyrste okkupasjonstida, om mangel paa arbeid den gav seg heller snart. Og det kom rykter om at tyskerane tok inn arbeidarar i hundre og tusenvis, og sette dei i gang med festningsanlegg rundt i heile Norge. Soleis paa Stord, Titelsnes, paa Sletta, paa neset millom Etne og Ølen. Paa Osterneset og Korsneset osv. Paa Herdla var det ca. 2000 bergensarar som bygde ein stor flyplass. Og tyskerarne haddex ingen vanskar med aa faa folk dei vilde. Det vart heller ingen vanskar med aa faa fram sand og andre ting til anlegga deira. Me hørde snart at baade hiø og de var reist paa tyske anlegg. Og alle handelsreisande-baatarne tok jobb med aa føra folka att og fram til anlagga. Det gjekk ofte paa skift, so det vart mykje transport av folk, - att og fram. Det vart ikkje spart paa noko. - Det var snart berre min baat som ~~xxxxxxx~~ ikkje var i tysk fart.

- Søndagsskulelærer Georg Landa her, hadde ei stor svenske-skjøyte. han var den fyrste som tok til med aa transporterera sand til dei tyske anlegga paa Osterneset og Korsneset. Henry Eide eigde saman med brørne sine ein heller stor fraktebaat som heitte "Diamant". Den kom snart i tysk fart. Torbjørn Fjelland som var skipper paa baaten har fortalt meg at dei ofte hadde med seg, baade kanoner og ammusjon, - og alt muligt anna til den tyske "vernemakt". Dei heldt seg mykje i nærleiken av Stadt. Elles varx so aa segja alle av dei smaa fraktebaatarne paa kysten tysk teneste. Og det var nokk ogsaa dei større.

Etterkvart som samferdsla og rutebaatarne kom i fart, vart det slutt med dei turarne eg hadde med min baat. Men det passa noksaa godt, for den 9 mai fekk eg ordre fraa Øglend i sandnes at eg skulde taka vare-prøverne ombordi baaten min, og koma til Sandnes for aa henta Agent Tønnesen, og so skulde me fortseja virksomheten, for firmae hadde mykje varer paa lager.

Søndag (?) den 10 mai gjekk me so fraa Toftevaag paa vei til Sandnes. Magne bror min var med som kokk, og Bjarne Tofte, - ein nabo her fylgde med til Haugesund der me sette han opp paa indre kai. (B. Tofte) Det var fint og stille ver med lett solskin so me fortsette sørover i Karmsundet. Farten var ca. 8 mil. Daa me ~~kom~~ nerma oss Sælen paa Austsida av Koparvik roppte Magne inn styrehusdøra at "det haglar med kuler bak oss". Eg saag bakover, - og hagla kuler gjorde so vasssprute stod. Eg stoppa baaten so snart det let seg gjera og gjekk ut paa dekket og saag opp paa land kven det kunde vera som skautt paa oss. Men der var heilt ubebygt og ikkje liv aa sjaa av noko slag. Eg gav daa paanytt full fart mot Sandnes, - men daa kom kuleregnet, so eg stoppa øyeblikk paanytt, og kulerne gjorde det same. Eg vende daa baaten mot Koparvik og let han gaa sakte den veien. Det daa ingen fleire kuler, so eg auka farten, om ei tid opp til full fart og daa me nerma oss Koparvik skjøna me at det var derfraa dei hadde skote paa oss, for Kaien var full av tyskerar, og det stod to mitral paa ytste enden av kaien. Me gjekk intil kaien, og endaa før baaten var skikkelegt stoppa, hoppa det fullt av tyskerar ombord i baaten. Dei batt han til kaien med fleire tog. Eg vart øyeblikkelig kommar opp paa kaien, og ført opp paa eit kontor dei hadde der. - Eg fekk forklart at eg var engelsk spion som skulde for standrett strakst paa timen, for seinare "avretting" i kveldinga same dagen. - Dette var jo ikkje so bra utsikter. Men eg tok det heller rolegt for eg rekna med at fullt so gale kunde det vel ikkje verta. Det vart no sprokvanskar, so det laut skaffast ein god tolk. Dette tok ein times tid. Det stod heile tida to soldatar med maskinpistol og held vakt paa meg. Eg vart likevel bydt sigarettar, som eg takka nei til, ettersom eg aldri har lært meg paa slikt. - Dette hadde dei lita trua paa, og vart noko "Brýske", at ein "kaptein" ikkje brukte sigarettar det skjøna dei ikkje.

-Naar tolken kom so vart det "iltelefon" til baade lensmannen i gamle Fjelberg, og til Jonas Øglend i Sandnes, og til eit eller anna tysk kontor, vistnok i Stavanger. Dette førte noksaa snart til at maskinpistolane forsvant. Men ein times "kryssforhør" vart det. Dei var nemlig svært misstenksomme over dei li store koffertarne me hadde paa dekket, og som eg ikkje kunde opna, ettersom lykterne var hjaa Tønnesen i Stavanger. Dei lytte og ~~xx~~ rista paa dei uavlada og to som var ekstra tunge trudde eg sikkert dei hadde slege sundt. Det vart daa merkjelegt nokk ikkje noko av, og det enda med at me etter 4-5 timar fekk sokalla "Chjein", so me kunde fara vidare. Men det vart seine kvelden før me kom til kai i Sandnes.

-At me ikkje vart trufne av dei tyske kulerne den dagen, kom trulegt av at dei hadde berekna avstanden fraa Kaien i Koparvik og over til andre sida av fjorden feil. Det var lenger en dei trudde, slik at kulerne slo ned bak baaten, istaden for i baaten, eller kansk fram-for baugen?

Neste dag vart me liggjande i Sandnes. Me tok vareprøverne or kuffertarne og la dei i hyllerne der dei før hadde vore. Det var meininga aa gaa rundt i Ryfylkefjordarne og driva litt salg der.

Men paa ettermiddagen kom Sigurd Øglend ombord i baaten og fortalde at Landhandlar Skinrhuenes i Brandasund hadde ringt og forklart at alle høsa i Brandasund kom snart til aa svelta i-hel paa grunn av for-mangel. Det var ikkje kome slikt til denne staden etter 9 april. Det var altsaa spørsmål om me kunde taka ombord 50 sekker maiskorn og levera til Skinrhuenes i Brandasund. Og det kunde me. Det var sti og fint ver og me plaserte ~~25xxx~~ 25 hundrekilo-sekker mais, paa kvar sida av ~~kaxx~~ dekket. Og gjekk so neste dag direkte til Skinrhuenes i Brandasund. Me la til kai i kveldinga. Der var me venta med spenning, og dei vart storglade for mais me hadde. Dei viste ikkje det beste dei vilde gjera for oss. Me fekk rikelegt med egg -gratis.

Ettersom me no var komne vekk fraa Ryfylkefjordarne vart det til at me gjekk rundt i Sunnhordland og Hardanger i nokre veker, fram til omkring 12 juli, daa ferien brukte aa taka til. Me var den einaste handelsreisande -baaten som var ute paa "tokt" etter 9 april. Dette kom for ein del av at det skulde sparast paa olja. Serleg feitolja, men dette var ikkje so svert aktuelt for vaar paart, ettersom eg, og serlegt bror min ~~Exart~~ Gjert, som hadde ei lita frakteskjøyte hadde "Hamstra" eit større parti med baade soaflolje og feitolje strakst før 9 april. Broder Gjert hadde soleis lo tohundreliter fat feitolje, -som viste seg aa vera rikelegt ~~tilfredsstillende~~ like til fredsutbrotet.

Desse siste yekerne med handelsreisande tåk me det svert med ro. Det vart mykje snakk med folk paa alle kaiar. Det vart diskutert alle slags rykter, og spaadomar. Serlegt kor lenge krigen kom til aa dra ut, og kven som kom til aa vinna tilslutt. Sume trudde nokre maanar, - andre trudde paa nokre aar. Men ein ting var felles for mes alle, --Den "avbrukne geværs regjering" var ikkje mykje verdt.

Tyskerane hadde no faat i gang arbeid paa mange forsvars-anlegg rundt i heile landet. So no var faktisk A partiet sitt maal om arbeid til alle oppfylt. Det var ingen arbeidsledige lenger. Tyskerane hadde heller ingen vanskar med aa faa dei folk dei vilde ha.

Vistnokk omkring midten av juli fekk me ordre om aa koma til Sandnes med baaten. Me tok der paa land alle vareprøverne og alt som hørde Øglend til. Det var nermast ein/sorgens dag for min part. For eg hadde paa "følelsen" at eg aldrig meir kom til aa gaa med handelsreisande, og det stemde. Eg hadde mist ein av dei beste jobbar vanlege folk kunde gjera seg vønt. Som avskjed vart eg teke med rundt paa Øglend sine anlegg i Sandnes. Det var ~~ikstra~~ ei intressant omvisning.

Agent Tønnesen betrudde meg paa slutten at Øglend var so dygtig at han alt hadde sett i gang produksjon av granathylser, kva han no skulde bruka dei til? Men denne produksjonen fekk eg ikkje sjaa. Ved det endelige oppgjøret fekk eg kr. 300, -- som avskjedsgaava. Det var betaling for 300 arbeidstimar paa den tid. ~~Exart~~

300 arbeidstimar i dag vert betalt med mindst 15 tus. kr.

Etter dette laag "M.S. Toftøy" ved kai her i Toftevaag. Og eg var nokso mykje i "villrede" med kva eg skulde gjera.

~~Exart~~ Men om ikkje lenge fekk eg høyra rykter om at tyskerarne hadde kravt at det skulde stjast i gang arbeid med den lenge planlagde veien millom Fjæra og Kyrping. Eg tok strakst "Toftøy" og for inn til Kyrping der driftskontoret skulde vera. Eg fann strakst fram til ingeniør Brend som var sjefen, og spurde om det var bruk for ein slik baat som min paa anlegget. Han kom strakst ned og saag paa baaten og forklarte at det var ein ynskjebaat til deira bruk. -Det skulde nemlig tilsetjast omkring 1000 mann for aa laga veien i ein fart, og dei skulde innkvarterast rundt hjaa dei fastbuande i heile fjorden. Baaten min skulde transportera dei fraa bustaderne og fram til dei einskilde akkortar. Og det skulde arbeidast skift ~~xxxxxxx~~

~~xxxxxxx~~ so det vart mykje transport. Eg fekk jobben og betalinga var brukbar. Anlegget skulde og skaffa nødvendig drivstoff.

Det var alt komne eindel arbeidarar, og fleire kom etterkvart. Paa det meste var det vistnokk omkring 1100. Paa den tid var det ~~ingen~~ ingen maskinar, so folk sleit tungt. Det var minebaar for haand, spett og ~~jern~~ steinbukk, - snudd meg handemakt. Traller paa skinner og trillebor. Og so massevis med dynamitt. Ingen andre hjelpemidler. Der veien skulde gaa var det svert bratt og ulendt. Det var mange farlige akkortar, og større og mindre uheld skedde ofte, serleg om vinteren naar det var islagte bergbakkar. Akkurat ~~xxxxxx~~ dødsulukker var det ikkje so mange av, men andre noksaa stygge uheld. Me var rett som det var til Skaanevik til Dr. Molland med skadde folk. Var det alvølegt sende han dei vidare til Håugesund. - Ved "Ølørjo" strakst innafor Markhus fall ein mann isjøen fraa 70 -80 m. høgd. Han var det ikkje meir liv i daa han vart oppteken. Eg hugsar og to andre som ~~xxxxxxx~~

strauk med som det heiter. Me var to mann paa båten og hadde det helst travelt. Det hende motoren var i gang døgéret rundt. Me hadde optil hundre mann ombord paa det meste. Med helgarne gjekk me utover i Sunnhordland med dei arbeidarane som hørde heime her. Soleis paa Tysnes, Kvinherad, Fjellberg osv. Og i kveldinga um sønagarne bar det innover att. Dette hadde eg ekstra betaling for og det var god forretning. Men H.S.D tykte ille om slikt, og dei sende fleire gonger lensmann Hjelmervik paa meg for at eg dreiv ulovlegt passasjerfart. Men det ~~for~~ førte likevel ikkje til noko og eg heldt fram til vegen var ferdig. Dette veibygg var eit stort og vanskeligt arbeid, som nokk ikkje hadde kome i gang paa lange tider om ikkje tyskerane hadde kravt det paa den tid. Og dei som utførte det, - baade arbeiddarar og leidarane burde faatt sine minnesmerker ein godt synleg stad ved veien. (men det kann vel vanlege folk ikkje venta seg utan at dei skote vekk ein vei?)

Eg vil paasta at dei aller fleste av arbeidarane var truverdige og gjorde ein god ~~jobb~~ jobb. Rett nokk hørde eg av og til sume som diskuterte seg i millom om dei skulde slutta aa reisa paa tyske "forsvarsannlegg" paa grunn av at det der ~~noko~~ høgare løner. Og det var det nokk sume som gjorde. Men mesteparten arbeidde til veien var ferdig. Me hadde det helst fredelegt i fjorden i dei to aara arbeidet varte. Tyskerar saag me lite eller ikkje til. Og i matveien hadde me det bra. Handelsmann Ketil markhus var flink til aa skaffa varer av mange slag. Eg kann ikkje tru at alt han skaffa kom fram paa sokalla "lovleg vis". Lammeskrottar kunde me kjøpa paa "svartebørsen" i Aakra, og kalvar hjaa bønderne rundt i fjorden. - Feitetyrsdag, - den 19 febr. 1941 hadde mange av arbeidslaga fest, - rjomegraut og dram var "menyen". Det kunde sikkert (og burde) vore skreve ei heil bok om det som foregjekk under dette veiarbeidet. Det vert vel ikkje men nokre hendingar skal eg ta med. Det gjekk med mykje sement til eindel av akkortarne. Og me leverte denne paa den staden der det passa best. Ein dag hadde me noksaa mykje sement som vart teken opp paa Markhus. Eit arbeidslag paa fem mann ~~tok~~ tok sementen paa dekket av baaten og bar han opp ein liten bakke og plaserte han i eit skur der. Dei tok ein sekk kvar, som daa vog 56 og eit tredjedels kg. Det skulde tilsvare 1 tunna, med tre sekker.

Ein heller liten kar hadde ord for aa vera sers sterk. Han heitte Braaskot, og var sikkert fraa denne staden. Ein Severin Skaalnes som var med paa laget, maste paa "Braaskotten" om at dei gjerne vilde sjaa kor mange sekker han kunde klara i ei bør. Etter ei heil tid tok "Braaskotten" eit tog og la det opp paa eit ~~høje~~ høje fat som stod paa dekket, og opp paa dette toget la han fem sekker sement, la toget rundt og strama til og fekk det paa ryggen, og gjekk paa land og plaserte ~~sk~~ sekkerne der dei skulde liggja." Eg skulde klara ein til "sahan" - og slik saag det ut. Det er der sterkaste mann eg har truffe.

- Me maatte elles ogsaa utføra eindel jobbar som egentligt var oss uvedkommande. Soleis var me to gonger nattes-tider aa henta jordmor. Me førde og bryllups-jester til kyrkja. Og daapsborn. Me stod paa god for med alle folk i fjorden. "Toftøy" vart ein kjend baat millom folket. - Sjølsagt fylgde me med ialt det som folk snakka om. Merkelige krigsrykter var det mykje av, ogsaa utrulege slike. Kor lenge det var att til freden var ~~sinn~~ noko ein mest støtt kunde høyra. Og meinigane var som før noksaa forsjellige. Summe trudde paa engelskmennene, - andre paa tyskerane. For min part trudde eg at om ikkje Amerika kom med i krigen vart det aldirig slutt. Slik utsagn likte ingen av partarne. Ein dag "vedda" eg tusen kr, paa at krigen kom til aa vara i mindst fem aar fraa 9 april. Ein veiformann fraa Tysnes "vedda" imot, - men eg har til dessar ikkje faatt pengarne.

Han heitte Trøkedal, seinare reivaktar i Ene

Okkupasjons-aara.

9.

Eg kann og hugsa at det var eitpar ungdomar som for rame alvor snakka om at dei vilde melda seg frivillige til austfronten. Sovidt eg skjøna var hovedgrunnen den, at dei daa vilde faa mykje større sjangsar med jentene, en dei ~~ja~~ hadde som "veisluskar". Eg veit ikkje om dei gjorde alvor av dette.

Nokre gonger vart det laga til dansefestar, sjølv om dette vistnokk var av dei ting som var forbudt. Det gjekk alltid stille og fredelegt for seg. Etterkvart som det kamm meir og meir folk i arbeid vart det bruk for fleire baatar. Johs. Brekke fraa Kyrping var i jobb med ei ca, 44 fots skjøyte, og bror hans Gustav Brekke med ei liknande. Vidare Gjert Skaten fraa Tysnes med ei litt større svenskeskjøyte. Og endeleg Jens Eldøy fraa Stord som hadde ein heller liten skjyssbaat. Eg og han vart svært gode vener, og arbeidde godt ~~tilix~~ ilag.

Han vart seinare nestkommanderande i heimfronten paa Stord. Til denne tid hadde eg alltid havt eit haglegevær ombordi baaten. Men no var det så strenge krav om innlevering at eg vaaga ikkje ha byrsa lenger. Istaden for aa levera inn, selde eg byrsa til ein Tysnesing. Det same gjorde eg med ein gamal "folkemottakar" eg hadde stukke vekk. Eg ~~gikk~~ fann det var for risikabelt aa vera eigar av slike ting lenger.

Arbeidet med veien gjekk utrulegt bra, og fram mot nyaaret i 1942 var det so lite att av arbeidet at det var ikkje stort bruk for baat lenger. So eg maatte slutta til jul 1941. Men eg hadde daa tent sopass at eg var skuldfri, so dette tok eg ikkje so tungt. Det var daa rett ~~naaa~~ ~~arxnxixkjenningarxxxsmxxvaxixixskxtaxaxkbaad~~ mange av mine kjenningar som var i tysk teneste baade paa land og sjø. Soleis var alle handelsreisande-baatar av same typen som min i tysk teneste. Mange var stasjonert i Bergen og ved Herdla flyplass. Dei hadde nokk takka ogsaa for min baat, men det hadde eg førebils ikkje noko hug til. So baaten laag med kai i Toftevaag. Men hørde eg jo rykter om kor store pengar dei andre baateigarane fraa Halsnøy tente paa sin fart for "Vernemakta".

Eg tok det altsaa med ro utover vinteren, ordna med ved, og fiska til eige bruk. Men midt burt i febr. 1942 fekk me høyra om eit svært godt sildefiske ved Bømlo og Karmøy. Eg fekk daa med meg Bror min Magne og to andre mann. Me vilde "pitla sild" som det vart kalla. Ein la seg daa med robaat i nærleiken av dei som trekte fulle garn, og so tok ein med haav det som datt av garni. Det synt seg aa vera god forretning. I finnt ver kunde me klara op til 90 hl/ paa ein dag. Silda vart levert til føringsbaatar som det ~~hokk~~ av. Me gjorde det økonomisk godt. Endel notlag fraa Halsnøy hadde eitpar bra sildelaas i nærleiken av Bømmelhamn. Naar garfiske tok slutt, gjekk me til Bømlo og kjøpte full baaten med fin notsild. So gjekk me innover i fjorden og selde hussild til alle som vilde kjøpa, og det vilde mest alle. Serleg i aakerfjorden som kjende baade meg og baaten, kjøpte dei mykje sild. Me maatte gjera fleire turar, og alle fekk den sild dei hadde bruk for. Me gjorde gode turar, sjølv om me selde rimelegt. Tilslutt fekk eg tak i 120 nye sildetønner som eg fylte med grovsalta sild. Denne selde eg seinare til Odda forsyningsnemd, som baade takka og betalte. Alt dette var sjølv sagt strengt forbudt, og strafbart. Men det synt seg ~~at~~ at baade tyskerane, som sjølv sagt saag ~~all~~ saman, og det norske rasjonerings-politi oversaag heile greida. Eg hørde aldrig noko fraa nokon. Men at dette var eit kjærkome tilskot til kostholdet i dei bygdar me besøkte, kann det ikkje vera tvil om. Det er faktisk ikkje so mange aar sidan at eldre folk takka meg for den jobben me utførte i denne matknappe tida. Men den "avbrukne geværs" regjering tykte, som me seinare skal høyra, ille om dette. I Norge skulde alt vera so ringt som muligt.

10.

Paa grunn av mangel paa baade olja og skikkelegt blekk til sardinproduksjon, kom brislinfisket og sardinfabrikkarne seint i gang vaaren 1942. Brislingen vart derfor staa-ande ifjordarne lenegr enn me var van med. Dette gjorde at det samla seg radt mykje stor sei rundt øya var. Og ~~daesom~~ saag seg tid til det var ute og drog opp sei baade til eige bruk og for salg. Det var nemlig slik at Valen sjukehus ved forvalter Ramstad kjøpte allden sei dei kunde faa. Anders Øvrevik her paa Halsnøy tok imot for sjukehuset, og betalte kontant, og prisen var svert so god. Me fekk heile 1 kr. for kvar kilo rund vekt. Naar ein daa veit at betalinga for vanlege arbeidsfolk ogsaa var 1 kr. for timen, -- so kann ein gjera seg opp ei meining om kor god betaling dette egentlig var. Fekk ein ei timebetaling for ein kg. fisk i dag, vilde me faa kr 100,- for ein tokilos torsk!! Etter at sildefisket var slutt var eg derfor eindel med paa dette godt betalte seifisket. Og det var mange som gjorde.

--Men M.S. "Toftøy" maatte no ligjja med kai. Eg brukte han berre til private, og nokre faa betalte turar for andre. Eg hadde endaa rikelegt med olja innkjøpt før 9 april. Dette gjekk bra ei tid. Men omkring maanadsskiftet juni -juli, fekk eg brev fraa tyskerane i Bergen, at ettersom eg hadde liggjande ein god baat som ikkje var i bruk, vilde dei leiga han, og eg vart beden om aa møta fram ved havnekontoret i Bergen med det fyrste. Ettersom det ikkje var sett noko bestemt dato for frammøte, og paa grunn av min opplevelse ved Koparvik i mai 1940, tok eg ikkje ~~no~~ hensyn til dette. Eg let baaten liggja. Men om ikkje so lenge fekk eg beskejd gjennoom lensmannen at eg skulde møta med baaten ein nøyare bestemt dag. Daa var det ikkje anna aa gjera enn aa møta fram. Eg fekk med meg Selmer Rygh herfraa som mannskap, og me møypte fram med baaten i Bergen som beskjeden var.

Tyskerarne kom strakst ned aa saag over baaten, og alt andre dagen vart me sette i fart til Herdla flyplass med proviant baade til dei ca, 1000 bergensarane som arbeidde paa flyplassen der, og til tyskerane sjølve. Det var spesielt mykje gode brød til dei tyske. Dess vart stuva inn i eit ~~ei~~ rom me hadde paa Toftøy paa sida av nedgangen. Kvar gong me hadde slik brødlast gjorde eg meg alltid eit erend inn i rommet og sløpte nokre av dei gode brøda ned bak ein tanke me hadde der (vanntank). Naar tyskerane hadde teke det dei fann, laag alltid desse brøda att., Me fiska dei opp med ein tynn jernkrok, og hadde soleis alltid rikelegt med gode brød. Kvar dag hadde me ogsaa med oss 8-9 fulle mjølkespann til Herdla. Desse vart sette ombord i baaten om kvelden, ettersom me gjekk fraa byen kl. 7 kvar morgon. Naar spanna hadde staatt slik over natta, var me alltid tidleg oppe og tok loket av fleire spann op tømde fløyter som var komen opp, over i vaart eige spann. Det var god "mjølk" for oss. Slikt heitte aa "organisera" ting, millom dei som hadde vore lenge hos tyskerane. Naar me kom til Herdla laag det der mange av dei sokalla "reisande baatar" som eg kjende fraa før krigen. Kan millom anna nemda kaptein Utne fraa Oavaag med sin store baat "Alex". Av og til vart me liggjande paa Herdla om natta. Ein fin stjerneklar kveld gjekk det plutselig flyallarm. Dei sette daa igang med ei utruleg skjyting. Det var sagt at det var 12 sokalla "flakbatteri" med fleire store kanoner paa kvar, forutan ei mengd mindre skjyts. Alle skaut av all makt. Det var eit utrulegt skuespel, og paa eindel av skjytsa var "sporlys" for kavrt 10 ande skot, slik at ein kunde ~~gaa~~ kulebanen. Og det var slik brak at det var uraad aa snakka med kvarandre. I staden for aa springa under dekk slik det var ordre om, vart me staaende paa dekket aa sjaa paa dette skuespelet i nokre minutt til det tok slutt. Det vart inga bombing, og det ~~naatta~~ maatte vist ogsaa vera uraad, - slik dei vart mottekne.

11.

Tidleg paa morgonen dagen etter kom det to engelske fly innover flyplassen. Dei for so laagt over plassen som det var raad, tok mest ned i mastrene paa batarne som laag der. Truleg var det foto dei sikra seg. Det gjekk strakst fleire tyske fly "paavengjerne" som det heitte, men me hørde ikkje atvkom til noko kamp, men ein tyskeb "strauk med" daa han i farten kom burt ~~propellen paa flyet~~ i propellen paa flyet sitt.

Hovedhuset til Bjørnstad som eigde garden der flyplassen var laga laag ikkje so langt fraa kaien der me laag med baaten vaar. Same morgonen som dette herde stog eg paa baaten og saag at eit kvinnfolk, - -svært lett paakledd, - kraup ut eit glas, ned paa eit halvtak, - og kraup inn eit anna glas eit stykke lenger burte i same huset; - Fjorden paa insida av Askøy inntil Bergen skulde vera mykje minelagd, - slik at me fekk oppgitt visse kursar som me skulde halda oss til for aa undgaa mineerne. - Og me heldt oss sjølvsaagt etter desse kursarne. Men eg har endaa sterk miss-tanke om dette var "bløff", - eg trur ikkje der miner i det heile. -Ein dag me vart liggjande paa Herdla fylgde eg med ein lastebil opp til kyrkja der dei heldt paa med eindel arbeid. Det-te var sjøvsagt strengt for-budt, - men det gjekk finnt for dei trudde eg hørde med til laste bilen som leverte eindel redskaper der. -Eg fekk daa sjaa at dei hadde reve kyrkja ned so langt at det var berre sjølv kyrkjeskjipet som stod att, taket og taarnet var heilt burte, og dei heldt akkurat paa aa laga "kamouflasje" for som tydeligvis skulde faa staa att.

-Det vart likevel berre ein heller kort tur eg fekk paa Herdla. For ein dag me laag i Bergen og lasta ombord forskejljlig, kom det ein liten tysk sokalla "svellbaat" og skulde til kai i nærleiken av oss. Men han skulde liggja med baugen ut, og skulde derfor snu baaten. Men ettersom han ikkje kunde manøvrera ein baat, rende han i sida paa min baat. Dette gjorde ikkje stort paa sjølv baaten, men han klistra att røyra for avkjølinga fraa motoren som var i gang, - slik att kjølevatnet ikkje fekk avløp, - og derfor sprengde ei stor sprekka i lyd-demparen paa motoren, slik at alt kjølevatnet rann inn i baaten. -Me var altsaa ferdige for lang tid. - Dette kunde trulegt ha vorte lappa, men det kom ned to tyske ingeniørar og ga seg til aa banka paa lyd-demparen for aa sjaa kor alvorleg skaden var. -Dermed datt heile den skadde delen av, - og det vart sløp til Norsk Motor paa Laksevaag. Der vart baaten liggjande i ca. 2 maanader, for det maatte bestillast ny lydtempar fraa støyperiet. Eg reiste heim og kom aldrig meir ombord i baaten, og den kom heller aldrig meir til Toftveaag. -Grunnen var eg eg heilt uventa og utan det mindste varsel paa fyrehand, fekk melding fraa Hordaland Fylke om at eg var oppnemd til ordførar i Gamle Fjelberg. Dette var noko eg ikkje var det mindste førebudd paa. Det vart ogsaa kungjort i radio, - for dei som fylgde med der. Eg var ogsaa klar over at eg var heilt "ukompetent" til dette arbeidet. Hadde aldrig delteke i noko slags "styr og stell" som det heiter. So eg foretok meg ingenting med dette førebils. Men eg hyrde Thorvald kristensen som skipper paa "Toftøy" som laag i Bergen for reperasjon, og som hans som maskinist. Elles ga eg meg til heime, og dreiv litt med "matauk".

-Eg forsøkte aa finna ut kven som stod bak dette, men det var vanskelegt. Seinare har eg funne at det var Olav Sølberg fraa Etne, i samraad med Knud Lungesvik fraa Aakrå, og truleg ogsaa med Johs. Silseth i Toftveaag.

-Men personlegt hadde eg aldrig tåke sikte paa noko slikt, sjølv om det var ein offentlig Kjensgjerning at eg var sterkt "paa kannt" med det stakk konservative styre me hadde i gamle Fjelberg.

Det var daa, og er det endaa, mi fulle overtyding at desse folk hadde som si viktigaste oppgaava, - aa segja nei til alt.

Direktør Konrad Lunde ved Valen sjukehus var den einaste som hadde litt framsyn, - men han diverre ogsaa berre ei røyst. Men ettersom tida gjekk stoppa alt kommunalt arbeid opp, ettersom gamleordføraren hadde faatt avskjed. Og om eitpar veker ringde han og gav beskjed om at eg maatte koma aa henta det som hørde ordførarjobben til. Det hadde ogsaa vore mange som gav uttrykk for at dei saag med von og interesse paa kva det nye styret i Fjelberg vilde føra til. So ein dag tok eg ein liten baat eg hadde og for til Eidsvik til Eirik Eide for aa henta ordførar-sakerne. Ordførar Eide verka svært blid. Han gratulerte meg med jobben, og ynskte meg lukka til. Eg fekk utlevert ei utgamal kista full av papirer. Vidare nokre sokalla dokument som eg maatte kvittera for.

- Det undra meg litt kva som var grunnen til ordførarens gode humør. Men naar eg opna den utgamle kista gjekk det ~~ts xxx xxx xxx xxx~~ tydelegt fram kva som var grunnen til det gode humøret.

---Alt som var i kista var samanrota paalag som det skulde ha gaatt gjennom ein gamaldags treskemaskin!!! - Det saag heilt vonlaust ut. So det var ein daarleg start. Men naar eg fekk tenkt meg om, bestilte eg strakst 200 stk. Mapper av kartong høvelege til A 4 ark. Og so gjekk eg sjølv i gang og laga 4 store og djupe treskuffer, høvelege til desse mapperne. Gjekk so igang aa ordna opp i dette fullkomne kaoset. Det tok fem-seks veker aa faa alt so nokolunde der det hørde heime, og aa faa namn paa kvar mappe, - slik at ein kunde finna fram til det ein skulde paa rimeleg tid. Korleis dei klara dette før er meg aldeles ubegripelegt. - Det synt seg at mange gjerne vilde ha kontakt med den nye ordføraren, serleg mange av dei yngre opsøkte meg og held fram sine synspunkter paa ymse omraader. Og eg merka ingen sorg over den gamle ordføraren. Serleg ikkje etter at i den gamle kista fann plakatar og søknadsskjemaer om stønadsordnigar fraa Nygaardsvold regjeringa som gamleordføraren rett og sløtt hadde sabotert, med det som resultat att ingen i gamle Fjelberg fekk nytta seg av dette tilbodet om nye fiskebaatar. Men det hadde no samla seg div. saker som maatte avgjerast, og eg kalla inn til heradstyremøte i det gamle kommunehuset paa Sæbøvik. - Me hadde framleides det gamle heradstyret, - so eg var noksaa spent paa korleis dei vilde taka mot den nye ordføraren.

- Men det gjekk aldeles utrulegt "smertefritt". - Alle møtte fram og alle bar seg som alt var som det skulde vera. Det var ingen sure miner, men tvertimot saklegt snakk. Det var no komen ein ny ordning som var slik at ordføraren kunde bestemte kva som skulde gjerast eller ikkje gjerast, og dei som var ueinig kunde faa dette inført i protokollen, - med begrunnelse om dei vilde. Det viste seg at dette var det ingen som vilde, so alle vedtok vart einstemmige. Det viste seg og at det i gamle heradstyre var med ein av dei mest positive menn som Halsnøy ~~xxxxxxx~~ har fostra i dette hundradaaret, - ~~xxx~~ lærar Lars Gjerd. Han og eg kom snart paa god bølgelengde med kvarandre. Han førte og som regel protokollen. Og dette var til stor hjelp for meg. - Baade han og eg var einige om ein av dei faa ting me kunde faa gjort no i okkupasjonstida det var aa byggja veier. Og det var rikelegt av veikrav aa ta seg av. Millom anna var det eit som heitte Toftevaag - banda, - like fraa 1912. Millom mange hadde Stavanger Preserving som hadde ein heller stor sardinfarikk i Toftevaag bede om aa faa denne veien, og hadde gjeve skriftlegt løyve om aa gjeva kr. 1200,- til veien. Paa spurnad fekk eg opplyst at dei framleides gjerne vilde ha denne veien, og stod ogsaa med dei 1200 kr. dei hadde lova i 1912. Paa neste heradstyremøte vart det so vedteke at denne veien skulde byggjast. Det var nok nokre ~~xx~~ av dei gamle som var imot, men sovidt eg hugsar var det ingen som kravde noko protokolltilførsel. So offisielt var det "einstemmigt."

x
eg

Okkupasjonsaara.

13.

Det synt seg at det var bra med pengar i heradskassen, og eg og Lars Gjerde var einige om at det beste me kunde gjera med desse var aa bruka dei til veibygging, for etter krigen rekna me med at det som etter tidlegare krigar vilde verta ein kraftig "inflasjon", slik at det var lite ein daa vilde faa for pengarne.

~~Maxi xxxxxx xxxxxx xxxxxx~~ - Me løyvde derfor pengar til Veien Toftevaag - Landa. Til Veien fraa Arnevik til Sydnes. Noko til vei til Bjøllebø. Og pengar til Vei fraa Gravdal til Sjøvungen, - slik at heile denne veien vart ferdig planert. Men grusing stod att daa freden braut laus. - Eg fekk personlig mykje takk for dette serlegt fraa dei eldre i Sjøvungen. Men og fraa dei unge, som no kunde koma "til folk" paa "folkevis" som dei sa.

seg - Det synt ~~at~~ daa krigen var slutt, og freden braut laus, at me i gamle Fjelberg, paa dei tre aa-ra eg var ordførar, hadde bygt meir vei en dei samanlagt hadde bygt paa lange tider tidlegare.

Likevel kunde ein i dagspressa lesa at dei som styrde under krigen ogsaa hadde ansvaret for at all veibygging hadde "lege nede". ??

- Men med oss i Fjelberg gjekk det toleg bra. Det var mangt som var helst intressant aa arbeida med.

- Men med veien Toftevaag - Landa fekk eg mykje braak, paa grunn av at grunn-eigarane nekta grunn, alle med unntak av Andr. Koløy som gav fri grunn. Landhandlar Silseth gjekk i brodden og organiserte all mulig motstand. So vart det strakst lensmannsskjøn. Dette anka dei til overskjøn, og sorenskrivar Haukaas paa Stord, og vart av Silseth tilgode-sett med rasjonerte varer paa skjønnsdagen. Dette vart kontrollert av lensmann Mellingen paa Stord, sjølve skjønnsdagen. Likevel klarte dei ikkje aa forhindra at eg fekk løyve til setja arbeidstingang før dette var endeleggjort. Eg fekk tak i ein flink veibas fraa Flatraaker paa Tysnes og nokre Halnøybuar, og arbeidet tok til fraa Toftevaag. Det gjekk braa paa fram, og grunnei-garane var storsinte, og daa serleg ~~Silseth~~ Silseth. - Men mest alle andre paa øya tykte vel om dette veiarbeidet. Og ved ei pengeinsamling til betaling av veigrunn, gav mest kvar einaste mann paa øya ein liten sum, slik at det samalagt vart fleire tus. kr. Div. hugsar eg ikkje summen. Men det var 130 mann som gav fraa kr. 10 og optil kr. 50,- Stortingsmann Markhus var den siste som skreiv seg paa lista. Det var 7 stk. som gav kr. 50,- Dette var paa den tid betaling for 50 timeverk. - Og betalinga for 50 timeverk i dag er mindst kr. ~~255~~ 2500,-.

Men som sagt serlegt Silseth var heilt rasande for dette arbeidet. Og hann hadde forbindelser alle veier. So ein dag var sjølvaste politimeister Cappelen-Dahl fraa Bergen i telefonen og gav meg ordre om at arbeidet over Silseth maatte stoppast øyeblikkeligt, om ikkje vilde eg verta arrestert. So ~~xx~~ snart denne samtale var over gjekk eg strakst paa timer burt paa veiakkorten som eg viste snart var ferdig, og sa med dei at dei maatte driva paa a-lt dei kunde, for aa komma over paa naboer der det ikkje var slikt stoppepaabod. Som svar paa politimeisterens stoppeordre sa eg blankt nei og han vart heilt rasande. Det var derfor ikkje nokon overraskelse at eitpar dagar seinare kom lensmann Ivar Svendsbø og skulde syrja for at arbeidet vart stoppa over Silseth. Men daa var arbeidslaget alt komen over paa naboer. Planeringa over Silseth var ferdig, og lensmann Svendsbø kunde ingen ting gjera. Og ~~kav~~ han kunde gjort elles er uvist. Eg og Svendsbø var sers godvenner, og hadde eit godt samarbeid, so eg tippar me hadde funne ein ytveg so arbeidet kunde halde fram. - Men mykje verre var det daa eg ei veker tid seipare fekk telefon fraa tyskerane at dei arbeidar eg hadde i arbeid paa denne veien, skulde strakst ~~xxxxxxx~~ sendast paa eit anlegg dei hadde i nærleiken av Høgesund.

Direktør Konrad Lunde fekk eg og som fiende paa grunn av ei slik sak. Det var ein Handeland somvildepreignadet sokalla Kleivaplassen som var fødestaden hans. Lunde var truleg uven med vedk. so han sette seg hardt imot dette, og skreiv til fylket som var den eigentlige eigaren av garden som høyrde til sjukehuset at "Kleivaplassen" laag "midt i sjukehusets hjerte" og var umissande for drifta. Naar eg daa sende inn kartet som viste at "Kleivaplassen" laag heilt i utkanten av sjukehusgarden, og heilt i utkanten av Fjelberg herad, og grensa til Sandvoll-elva som var grensa mott Skaanevik Herad, fekk eg Lunde som personleg fiende i lange tider. Og akkurat dette kosta meg 5000,- førkrigskroner,- som eg seinare skal fortelja. Men før denne saka kom opp var eg godven med Lunde. Soleis maatte eg før denne tid, eingong vera med aa føra ein sinnsjuk mann over til sjukehuset. Det var seine kvælden daa me kom fram, likevel tok Lunde og viste meg heile sjukehuset, Millm anna kan eg hugsa at han forklarte meg at omlag 85% av alle som kjem hertil meg,- dei kjem av anten seksuelle eller religiøse grunnar. Han sa ogsaa at han gjerne skulde vore ordførar i Fjelberg, -for-utan at han paa eit offentligt møte paa Kamillar Sjo sit pensjonat paa Sæbøvik, sa at det var grunn til aa sjaa optimistisk paa framtida for Fjelberg etter ordførarskifte. Direktør Lundex hadde ellees gode forbindelser alle veier saag det ~~xxx~~ upfor. Han var spilies den einaste her som hadde jaktløyve og for paa sjøen og skaut millon anna ender. -Naar eg saag dette so sende eg og ein søknad til politiet i Bergen om jaktløyve. Men etter ei tid kom denne i retur med paa-teikning om at det tyske sikkerhetspoliti,- ikkje vilde tillata at eg fekk jaktløyve. Men direktør Konrad Lunde hadde altsaa slik "tillatelse". Saa det var altsaa alt daa, skilnad paa "Landssvikarar" og "gode Nordmenn".

-Etter dette maa eg opplysa at eg etter at eg hadde vore ordførar ei tid,- fekk melding fraa "Nasjonal Samling" at eg som ordførar maatte vera medlem av partiet, og derfor no var notert som medlem. Dette brydde eg meg fyrebils lite om. Men naar det etter ei tid kom rykter om at slike medlemar etter krigen skulde anten skjytast eller deporterast til Bjørnøya so tok eg og melde meg ut av partiet i heller skarpe ordelag, og høyrde seinare ingenting meir om dette. Deltok aldrig paa møter arransjert av partiet, og gjorde aldrig løyvingar til frontkjemparar eller andre liknade ting. Eg maa og taka med her, at det var noksaa mange merkjelege ting enkelte bad meg ordna for seg, og som eg ikkje hverken vilde eller kunde gjera noko med. Ei slik var ei opfordring fraa ungdomarne paa Halsnøy om aa faa bruka kommunehuset paa Sæbøvik som ungdomshus til folkeviseleik og anna. Dette gav eg løyve til, endaa det var direkte ulovlegt. Men ettersom det ikkje fanst tyskerar stasjonerte paa øya, rekna eg med at det vilde gaa bra, og det gjorde det. Tyskerane synte seg i det heile svert sjeldan her, og svartebørs-handlarar og liknade,- arbeidde noksaa openlyst.

Det hende nokra faa gonger at ~~xxx~~ tyske soldatar ~~xx~~ gjekk rundt paa gardarne og vilde kjøpa forsjølligt. Om det lukkast veit eg ikkje. Sokneprest Aarseth var eg aa høyrde paa i Eidkyrkja ein einaste gong, og vart daa klar over der kunde eg ikkje visa meg fleire gonger, for so "frisk" som han var i sine formaningar om "Vernemakta" kunde han verta arrestert kva tid som helst, og daa vilde eg trulegt verta misstentk som anmeldar. Han greidde likevel ikkje aa verta fastsett for heilt paa slutten av krigen, so det vart det ikkje so mykje æra av likevel.

Smaaskipsbyggjing av fraktebaatar og fiskebaatar var det mykje av her rundt i Sunnhordland, ogsaa i Fjelberg Herad. Ettersom tyskerane hadde overteke min baat, "Toftøy", rekna eg med at eg var sogodt-som utan baat naar "freden" braut laus. Eg tok derfor til aa kjøpa inn rundmatrial til ein ny baat. Det skulde vera ein 65 fots havfiskebaat, for eg rekna nemlig med at sidan det ikkje var raad aa driva havfiske under krigen, vilde det vera mykje fisk etterpaa.

Olav Sydnes paa Sydnes var tillitsmann for Hordaland Skogeigar-samband, og han ordna med det løyve eg trong i dette høve. Og det tømmer eg trong til dette fekk eg kjøpa av skogeigarane paa Halsnøy. Men for dei fleste sitt ved, paa vilkaar av at eg ikkje gav dette opp til likninga. Og det trong eg ikkje gjera. Eg berre noterte i ei bok kor mykje eg hadde betalt til kvar, - til eige bruk. Men det kann alt no høva aa fortelja at daa me etter "fredsutbrotet" fekk den sokalla pengesamlinga, - møtte dei same karane opp og ba om eg vilde vera so storgild, aa gjeva dei skriftlegt bevis for kor mykje timber eg hadde kjøpt av dei, ~~og det gjerdax ingenting og tok litt~~ og det gjorde ingenting om eg tok litt godt i !! - Dei hadde nokk skaffa seg for mykje pengar under krigen. - Hjaa meg fekk dei akkurat paa øre det eg hadde betalt dei. - Dei var alle slike som lærde at du skal gjera mot andre, - det du vil dei skal gjera mot deg. Innved til baaten kjøpte eg hjaa ein skogeigar Larsen paa ~~Husnes~~ Husnes, - paa rot, - heilt oppe ved skoggrensa, for at det skulde verta god alved i baaten. Eg hadde med meg Ole J. Lygre, og Kristian og Magne klubben i fleire veker, for aa hogga aa faa dette til sjøen. Det var so uførlegt at me kunde ikkje bruka hest, det gjekk med handemakt heile veien. Men me var alle unge og sterke, og vart veldig godt trent av denne jobben. Me budde i ei koe, og levde mykje av turrfisk og poteter, pluss nise-spekk, skoten paa ulovleg vis. Me hadde alle god matlyst, spekket vart altsaa brukt som fleisk, og det gjekk godt an tykte me daa.

-Maar eg hadde skaffa til-vegar nokk matrial leigde eg skibsbyggjar Olav T. oppsanger ved Gangstø paa Sunde til aa staa for byggjinga av baaten. Ein av eigarane ved Gravdals Skibbyggeri laga ~~teikning~~ teikninga (Herrman Gravdal).

Olav oppsanger var ein kraftig mann, han fekk med seg 4-5 andre og dei fekk akkord paa spanting som det heitte, - og gjorde det bra, og var fornøyde. Seinare fekk dei akkord paa aa leggja huda paa baaten. Dette skulde dei ha kr. 5 tus. for, og dei klara det paa 5 veker. Det var svert godt gjort.

Eg hadde store vanskar med aa skaffa tilvegars spiker, beslag og drev og div. -men eg klara det sovidt. Pengar maate og skaffast. Men eg kom i kontakt med to nordlendingar som var villig til aa kjøpa M.S. Toftøy som tyskerane hadde i si makt. Eg fekk 17 tus. kontant for denne, som løyste pengespørsmålet. Millom anna kjøpte eg ein brukmaskin hjaa ~~Tølands~~ Tølands moterverksta i Leirvik i Sogn som eg tenkte aa bruka i baaten, naar den var klar for montering.

Og i mai 1945 naar "freden" braut laus, var det berre styrehuset paa nye-baaten som mangla. Den haddendaa til faat navn. "Bunes" skulde den heita.

Men det er altsaa mykje som ~~inn~~ ^{kjem} millom baatbyggjinga for me kjem til "fredsutbrotet" i 1945.

-i febr. 1944 fekk me høyra at det var eit godt sildefiske ved ~~bønlo~~ bønlo og ved karmøy. Ettersom me hadde gjort det svert godt paa dette "pitlefiske" aaret før vilde me gjerne vera med ogsaa dette aaret. Men so hadde altsaa tyskerane teke baaten min. Og baatar var mangelvara. Men bror min Magne hadde skaffa seg ein heller liten kutter, - med ein gamal maskin i. Den kunde ikkje lasta meir enn 60-70 hl. i stille ver. "et var lite, - men betre enn ingenting.

So ein godversdag gjekk eg og han ut Bømlafjorden, me tenkte oss til Karmsundet der det skulde vera godt fiske. Men naar me kom ~~ut mot Tjernagel~~ ut mot Tjernagel tok det til aa liggja daude sildar paa sjøen. Dette undra oss, - for snart auke det paa med sild som laag flaut paa sjøen. So mykje vart det at me tok haavarne og tok til aa samla silda opp i kutteren vaar. Det stilte og heilt av med vinden slik i kveldinga, so me gjekk i den retning det var mest sild, og dette auka stadig paa, det vart snart sild overalt. Maar myrkret kom og me ikkje lenger kunde sjaa silda, gjekk me opp paa Bømla-hamn og ankra for natta. Der kunde dei fortelja at det var eit minebelte ved Urter som hadde eksplodert, og drepe all denne silda. -So snart det ljosna av dag var ute med robaaten og til aa samla opp sild, som det framleides var fullt paa heile sjøen, so langt me kunde sjaa. Det kom no og snart mange andre baatar som pitla sild av all makt. Og me tykte alle dette var eit lettvindt og makela ut fiske. Men ei tid før middag tok det til med noko sydvestlig vind, - som auka meir og meir paa, og det som verre var, det kom drivande ein heller stor raud gjenstand som alle var klaar over var ei mine. Og miner vilde ingen av oss ha noko med aa gjera. Her paa Halsnøy hadde me akkurat høyrte at Oskar Skraamestø som var oppvaksen her paa Halsnøy, hadde teke ei slik mine inn i baaten sin ein stad ved Herdla. Den eksploderte der, - og sjølvsaag saag ein daa aldrig meir noko ~~meir~~ til han. So me rodde alle inn paa Bømlahamn, og venta paa at mina skulde eksplodera mot bergnakkarne utanfor hamnen. Slik at me etterpaa kunde ta til att med sildepitlinga. Men tida gjekk og det kom ingen eksplosjon. Etter ei tid gjekk eg difor opp paa ein haug paa vestsida av landet der, som eg før krigen ofte hadde stode for aa sjaa etter silde-syner som me sa. Eg fekk daa sjaa at "mina" hadde dreve opp i ei bergskaar eit stykke nordvest for hamnen, og der var ho gaatt i oppløysning. Det var inga mine, men ein stor raud fender fyllt med treull. Eg skunda meg daa ned til bror Magne, og me tok baaten og rodde ut, fylte den med sild paa kort tid, for no hadde vinden samla silda i store mengder langs landet. Men ingen andre rodde ut før dei saag at me kom inn lasta med sild. Men paa spurnad maatte eg daa fortelja korleis det hang saman. So rodde alle ut, og all silda vart berga. Men me fekk altsoa ei heil baatlast ekstra paa grunn av denne "mina". -Me var einige om at dette var ei godsleg mina. Me pitla slik sild i eitpar dagar, og gjorde det sers godt. Ho vart levert til guano somdet daa heitte. Det var store mengder sild som vart minesprengt, og trulegt berre ein liten part som vart berga. Det rak sild like intil Vareldsøy i Håndanger, og paa Sandvika her paa Halsnøy vart det og kjørt eit del sild opp paa bakkarne til gjødsel. Kor mykje som vart liggjande att paabotnen ved Urter, kann berre verta gjisningar.

-Medan me heldt paa med denne sildepitlinga utanfor Bømlahamn, kom det eit engelsk fly innover oss. Det fauk sers laag og me frykta dei kunde finna paa aa skjota paa os, for dei saag nokk det var "matauk" me baat med. Det gjorde dei no likevel ikkje, - men dei skaut eitpar salver mot ein fyr paa ein ~~høle~~ hølme der. Men me kunde ikkje sjaa at det gjorde noko skade. Den var no likevel sløkt. - Me var berre ein kort tur, mindre enn toveker, - men me tente bra med lettente pengar paa denne minesprengjinga. - Og det var det fleire som gjorde. Dette vart det siste sildefiske eg har delteke i.

-Ikkje lenge etter at me kom heim, kom det engelskmenn og slep-te bomber over ein skule i Laksevaag. Der miste Margrete Landa fraa Halsnøy mann sin og einaste sonen. Me sette daa i gang ein innsamling til henne her paa Halsnøy. -Den var velluka.

Okkupasjons-aara.

18.

Etter nyaaret 1945 vart det klaart for dei fleste at krigen vilde ikkje overleva neste nyttaar. Det var sers mykje rykter om mest alle ting. Noko var i allfall delvis sanning. Men mykje var det reine tullet. - Som før fortalt så vart me her i Fjelberg so aa segja sparde for tyskerane. Dei var sers lite her. Men diverre hadde me det velkjende tilfelle fra Sunde der ~~dei~~ tyskerne vart skote. Noko som førde til fleire arrestasjonar. Men dette har andre forlegst fortalt om i bokform. Men ein av dei som laag i "dekning" etter dette, Jens Røssland, som alltid var min gode ven, fortalde meg etter krigen at eingong eg paa grunn av sterk ~~utavind~~ austavind la meg til i ei utløda paa Bjellandsøy ved Sunde, samtidig som det laag to rømlingar i ei hytta der, vart eg fylgt "paa kornet" med eit maskingevær, baade naar eg gjekk opp og naar eg gjekk ned fraa løda. Dei hadde vore nøydde til skjota meg om eg hadde gaatt mot hytta, meinte Røssland. - Eg hadde altso berre robaat i det høvet.

Naar det gjaldt matforsyningarne i Fjelberg i desse aara, so var den brukbar. Det var ingen som leid direkte naud, sjølv om det nokk var mangel paa baade det eine og andre. Sõt mjølk var nokk det det kneip mest om, for smør var jo sterkt mangelvara, og ~~svært~~ svært godt betalt paa "børsen". Men poteter, sild og fisk var det som før fortalt nokk av til alle. Vilde bær kunde folk skaffa seg til eige bruk fraa skogarne. Fytebær var det stor konkurans om, so det maatte setjast ei fast tid for plukkinga. Eg kann hugsa at heradstyre eit aar gjorde vedtak om ~~for 23 aug. var det ulovlegt aa plukka tytebær.~~ Fristen vart og halden, - for dei eine var redd for andre.

-Den sokalla forsyningsnemda var vel den som var mest upopulær i bygda, paa grunn av at sume meinte dei gjorde forskjell paa folk. Men sanninga var nokk at dei gjorde etter beste evne, sjølv om eg nokk trur at brønden dei hadde der tilslutt, ikkje var det verste som kunde henda der.

-Dei hadde paa loftet i det gamle kommurehuset paa Sæbøvik eit lite lager av serlegt mjøl. Dette hadde eit lag til mirka sjølv om døra mest aldri var opna. Eg kann ikkje gaa god for dei som vilde ha det tilgjendel av dette mjølet tok seg ut længlaset. Men sjølv fekk eg ein heil sekk av dette mjølet i sept. 1945. Det var daa berre brukande til dyrefor.

-Sumaren 1943 hadde eg faat ein grisunge som gaava fraa ein god ven i Raakerfjorden. Det skulde vera som takk for veien eg hadde vore med aa laga der. - Det var svært vanskelegt aa halda liv i denne for folk som ikkje hadde jord. Det vart no fisk og poteter, - det hadde me nokk av, men mjøl til grisen det vart det lite eller mest ikkje av. Men fram mot jul i 1943 var han komen sopass at me trudde han nermaseg 60 kilo i slaktevekt. Eg fekk da ein dag med meg bror min, og me tok livet av grisen. Me var akkurat ferdige og hadde delt han opp i høvelege stykker for salting og hermetisering. Fryseboks var det ingen som kjende paa denre tid. Daa kom nabokona ~~Elisa Mikkelsen~~ Elisa Mikkelsen og syster hennar gaa-ande. Slaktinga foregjekk altso ute, og naar ho saag kva som foregjekk, ga ho ordre om at kor mykje ho vilde ha av grisen, - og fekk ho ikkje dette vilde ho omgaa-ande melda av til baade norske og tyske myndigheter. Eg tok daa eit stykke paa burtimot 2 kilo og vilde levera henne. Men dette nekta ho aa taka imot, - dei gjekk med stor fart for aa senda melding, udaaden. Eg trur og sikkert dei gjorde det. Eg hørde daa likevel ingenting fraa noko hald.

Eller var det jo litt "klabb og babb" i bygda naar det gjaldt tvangslevering av forsjelligt. Men i det store og heile maa me segja det gjekk, - etter tilhøva betre enn ein kunde venta. Folk tåk det rolegt og vetugt.

Okkupasjons-aara.

19.

Slik folk i millom var tilhøva helst gode. For eks. engelske nyheter fekk me alle høyra, - mest daglegt. Rett nokk var alle radioapparat innleverte. Men bror min Gjert som hadde ei lita frakteskjøyte fekk tak i eit apparat i Bergen. Dette gjøymde han i ei kol-last. Og naar det kom til Halsnøy vart det teke i bruk i heste-stallen til Andr. Koløy. Som hans var gift med syster mi, og me fekk fraa det hald alle dei engelske nyheter som var aa høyra, og det gjorde alle andre og.

Det me under krigen likte svert lite aa høyra, det var om dei engelske angrep paa vaare rutebaatar. Diverre var det fleire som vart angrepne og søkte, med tap av mange menneskeliv. Soleis Sigurd Kinn, med ei jente, herfraa Halsnøy som kona, Margrete Jul. Ein av desse baatarne vart søkte her utanfor Halhøy, -(Klosterfjorden)

Det Engelske angrepet paa gruverne ved Sagvaag paa Stord var og av dei hendingar som sette "støkk" i folk. Men der var det visst ingen av dei "innfødde" som strauk med.

Skremde vart me ogsaa sjølv sagt naar me fekk høyra om hendingarne paa Telavaag. -Men dette har andre fortalt om i fleire bøker. Dei har ogsaa saman med mangex andre, nytta høve til aa inbilla heile det norske folk den grove løgna om at Henry Finnan var N.S. mann. Det var han aldrig. Men dette er noko som den "avbrukne Geværs" regjering desperat prøver aa halda fast paa, samtidigt som dei prøver aa "dyssa" ned, at Birger Eriksen som søkte "Bluscher" paa eige initiativ, ~~var~~ han var N.S. mann. -Det er slik desse folk gjer mot andre, det dei vil andre skal gjera mot ~~deixxixixix~~ seg. - Har lyst aa taka med ei nokso utruleg hending. -Strakst før fredsutbrott fekk eg høyra at Lølands motorverkstad i Leirvik i Sogn hadde ein stor bukt motor tilsalgs. Eg tok daa Sognebaaten fraa Bergen, - og kom greidt til Leirvik. -Kjøpte motoren og vilde koma meg heim. Det var vanskelegt. Men tilslutt fekk eg "haik" med ein lastebil som skulde til Hyllestad der det skulde koma ein kystrutebaat omeitpar dagar. Men lastebilen maatte overnatta paa veien. Eg fekk daa omsider hus og nattelosji hjaa ei enkja ein stad eg ikkje lenger hugsar navnet paa. Eg var trøyt og la meg helst tidlegt oppe paa loftet. Før eg var sovna kom enkja opp og sette seg paa sengekanten, og tok til aa fortelja om "laust og fast" fraa heile bygda. Fyrst fekk eg høyra om kor forferdelegt "dei norske nassistarne" bar seg aat paa alle vis. Og det var ikkje smaateri ho "vart opp med". Men det var det aa merkja at dei "nassistarne" dei hadde sjølve i bygda, - det var toleg bra folk, - men dei i frå landet elles, - det var "føle" folk. Men no skulde dei snart alle skjytast. So fekk eg navnet paa dei "nassistarne" dei hadde i bygda, - og paa dei "stripete". Enkelte av desse skulde og "kabbast" som ho kalla det.

Deretter fekk eg navn og adressa paa bygda sin heimefronthøvdning, - og navn paa ei heilrekkja av hans handgangne menn, -- Ja stakkars henne om alt det ho forklarte for meg hadde vore sanning. - Det var "roksekjeerring" for alle pengarne. Om morgonen gav eg henne 10 kr. og for min vei. Ho tykte det god betaling. -Ho kunde umulig ha vore i nærleiken daa dei "fann opp krutet". Eg var for henne ein framand mann. - - Etter krigshandlingarne i Finnmark kamm det fleire familiar hertil som rømdingar. Like-eins etter den engelske bombinga i Lakse-vaag. Desse maatte ordføraren skaffa hus til, - men det gjekk noksaa "smertefritt". Familien Wallem hadde endaatil ei kyr med seg. Den fekk og baade hus og mat tett ved Sæbøvik. Dei var alle takksame for hjelpa. Bror min Gjert vart gift med ei av dei evakuerte fraa Honningsvaag.

-Me hadde under krigen to helst store sardinbarikkar paa øya vaar. Det var mangel paa tinn, so gjikkelegt blekk var ikkje aa skaffa. Men dei la ned brisling i svartblekk og sildolja.

Okkupasjons-aara.

20.

Og etter tilhøva var denne toleg god. Men noko lang lagring kunde den nokk ikkje tola. -Men ~~xxxxix~~ trulegt gjekk mest muligst av dette som krigsproviant til "Vernemakta". Det var bra med brisling i fjordarne so det vart produsert bra kvantum. Og paa grunn av at fisket starta opp helst seint paa sumaren, so vart brislingen feit og fin, som gav god vara. Det gjekk ofte rykter om at det hadde vore "svinn" paa lageret, ved begge fabrikkarne, Men eg hørde aldrig at nokon var "komen i heisen" paa grunn av dette. Men truleg er det rett at enkelte dreiv litt ekstra matauk paa denne maaten. Som tidlegare nemdt hadde handelsmann ~~Silseth~~ Silseth 70-80 utgangs-sauer ~~xxxxxx~~ som ogsaa strauk med som matauk. - Desse fabrikkarne vaare la ogsaa kvar vinter ned stor og vaarsild som sokalla "kippers". Dette gjorde ogsaa at bygdefolk gaa paa fabrikkene og kjøpa seg steikesild naar det passa dei. Dette var baade god og nærande mat, - som hjelpte godt til i matauken desse aara. Han som var kontrollør paa Bjellands-fabrikkene lika lite dette salget. Serlegt nekta han eingong aa selja agnsild til nokre som dreiv litt fiske. Dette førte til at ~~xxxxxx~~ eg som ordførar maatte gjeva han litt ekstra "konfirmasjon". Dette lika ~~xxxxxx~~ han nokk ille, men alle andre tykte det var eit bra stykke arbeid. So fekk dei agnsild som vilde ha. Ogsaa kippersin gjekk sikkert til "Vernemakta" for det meste. Dei to sardinbarikkene me hadde her like sidan 1907 har vore til stort gær for Sunnhordland, og øya vaar i serleg grad. Dei har mykje av æra for den velstand me faktisk har her paa Halsnøy. Dei var ogsaa til stor hjelp under krigen, - som ovanfor nemdt. Ein av dei ting me passa på var at me fekk fram tidlige poteter. Kona mi hadd ein blomhage ~~øytt~~ utanfor huset, paa sørsida. Tidligt paa vaaren 1941 vart alle blomarne flytte vekk og so snart snøen var burte, planta me ut ca 200 poteter som me hadde ale fram i smaa papirposar bak glasruterne i stovehuset vaart. Dei var 6-7 tommer naar me sette dei ut tidlegt paa vaaren. Me var heldige, det kom ikkje frost, so me fekk nye-poteter mykje tidlegare enn alle naboarne. Det var mykje under kvar stilk. So ofte var det nokk med ein einaste til middag. Dei vart derfor noksaa dryge. Men naar det kom burti juli maaned hadde alle tidlg-poteter. Rundt denne tid kom det to helst gamle aalefiskarar til Toftevaag, - paa ei lita gamal skjøyta. Dei fekk aal. Ein dag kom ein av desse opp paa kaien med ei bytte. Han vilde opp aa sjaa om han kunde faa kjøpt ei bytta poteter, for ells var dei sj matlause at dei maatte reisa heim. Etter ca. 3 timar kom han att med bytta like tom, og var paa graaten. Det var ingen av gardbrukarane som kunde avsjaa ei bytte poteter. Eg tok han daa med meg til kona sitt blomsterbedd, og spadde opp nokre stykker til bytta var full som han fekk for ingenting. -Eg har aldrig sett nokon vore so takksame. Eg fekk i fleire aar julekort fraa vedk. Han kalla seg Dave, og var fraa Karmøy. Det var elles svert lite det vart fiska etter aal og hummar under krigen. Folk fekk mykje lettare pengar ved aa arbeida paa tyske flyplasser, transpotera sand ~~daa~~ krigsmaterial, laga kanonfundament og liknade. Aal og hummar fekk difor veksa aa samle seg i seks aar. Slik at naar me tok til med fiske etter hummar og aal i 1946 fekk me store fangstar, og gjorde det storgodt, fjordarne var fulle av aal. Og hummar var det fleire under mest kvar stein, sjølv langt inn i fjordarne. -Men no er hummaren mest utrydgja, og aalen minskar det og svert paa. -Hummar vert det nokk ikkje aa fa nemande av, før etter neste krig, om det lever ~~xxxxxx~~ nokon att daa. Eg skulde gjerne livt ei kort tid, paa den tid, for aa faa sjaa kva for uskuldige dei daa skal kasta seg over.

Okkupasjons-aara.

21.

I gamle Fjelberg var det rett mange som dreiv fiske, og me hadde mange fiskebaatar. Likevel hadde det aldri vore halde kystskipperkurs i kommunen. Som ordførar fekk eg i stand to slike kurs, og det var ca. 20 ungdomar som skaffa seg sertifikat frå desse kursa. Som lærar fekk me kaptein Alfred Aasbø frå Stavanger. Og ein av sensorane ved eksamen var skeibsredar Risanger frå Haugesund. Det var stor fest ved begge avslutningane. Det var ingen som "strauk".

Stortingsmann Haldor Haldorsen nytta under krigen ~~xxx~~ noko av si arbeidskraft til aa planleggja kraftutbygging her i Hordaland. Han laa grunnlaget for A.S. Blaafalli, og sende ut eit rundskriv til samtlige kommunar i Sunnhordland, og bad om ordførarane sine meiningar om dette, - innan ein rimeleg tidsfrist. - For min part sende eg strakst eit posetivt svar. Eg meinte at kraftutbyggjing burde verta eit av dei ting som burde verta høgt prioritert etter krigen. - Men dette synet maa eg ha vore noksaa einsam om, for etter ca. 3 maanader kom det eit nytt skriv frå Haldorsen, der han ba om svar, - og la til at det vilde vore ynskjelegt om alle ordførarar ~~xxxxx~~ i Sunnhordland hadde same synet som ordførareren i Fjelberg.

Eg og Lars Gjerde vart i høve dette skrivet frå Haldorsen einig om at det vilde vera formufligt aa setja av ein so stor summ som muligt som elektrisitets-fond, til bruk etter krigen. Og me gjorde framleg om dette for heradstyret. Og det vart so vedteke aa setja av 50 tus. førkrigs-kroner til dette føremaal. - Og desse kom nokk godt med daa me fekk utbyggjinga i slutten av 40 aara.

Det kan her passa aa nemna at daa Valen sjukehus eitpar aar før krigen, fekk ferdig det kraftverket dei enno brukar paa Valen, so tilbød direktør Lunde Fjelberg heradstyret 200 kilovatt fordelt som ljøs paa Halsnøy. Etter tilraading frå fire av dei vitugaste dei hadde i Fjelberg formannskap paa den tid, so takka heradstyret ~~xxxxx~~ nei 1, til dette. So kann einkvan svare paa kor mykje pengar folket 0 paa Halsnøy tapta paa dette, - berre i større utbyggjingsg - kostnader. - Men slikt faar ein "æresløn" for paa Halsnøy.

--Fråa mi ordførartid skal eg og ta med eit eks. paa kva smaa menn i store stillingar kann finna paa aa bruka tid og pengar paa, - endatil i krigstid. -

--Hordaland fylke hadde paa den tid eit pengefond "Til praktisk opplæring for evnerik ungdom". - Ein ungdom her, Mils T. Engelsen kom ein dag til meg og bad om orientering om dette fondet. Det fekk han, - og me sat utover kvelden og skreiv søknad om støtte for Engelsen. Men so var det det, at søknadsfristen var overskreden med mest to veker. Dette var ein fredag og eg viste at søknaderne skulde handsamast paa mandag. Brevet maatte derfor gaa snarast, og det var med ein rutebaat laurdagsmorgon kl. 5. - Men so viste det, at hverken eg eller han hadde frimerker. Dermed sette eg eit offentleg-sak frimerke paa brevet og Engelsen la det i postkassen daa han gjekk heim. - Etter vel to veker kom dette tilbake til ordførareren i Fjelberg, - fråa politimester Cappelen-Dahl, med spørsmaal om kva for offentlige interresser ordførareren hadde vareteke naar han brukte offentleg-sak - frimerke paa dette brevet. - Det vart ikkje sendt svar. So gjekk det vel burtimot 3 veker, so kom det eit nytt "purrebrev" som vart opp paa det fyrste. Etter paalag to veker kom det daa eit tredje, rekomandert purrebrev med knapp tidsfrist for aa avgi svar.

agt)

- Han fekk daa svar omtrent slik, -
"Herr politimester Cappelen-Dahl, - jeg har mottatt Deres brev av d.d. og jeg har mottatt deres purrebrev av d.d. - og videre ogsaa Deres rekomanderte purrebrev av d.d. -- Som svar paa samtlige ovenfor nevnte brev, kann opplyst jeg paa mitt kontor har mange hyller, øverst opp i østre hjørne har jeg en hylle hvor i legges slike brev som ikke skal besvares. De meddeles herved at samtlige ovenfor nevnte brev ligger i nevnte hylle".

Arbødigts

Okkupasjons-aara.

22.

Eg hørde sjølv sagt aldri meir om dette. Men eg kann tilstaa at eg kjenner ein viss fryd innvortes, naar eg i tankarne ser for meg den "store" mann, naar han las brevet. -Kann leggjea tid at Engelsen fekk stipend, og vart etter krigen ein kjend elektrikkar her paa Halsnøy.

-Som før fortalt dreiv me med mest muligt veibbygg like til "Freden braut laus". Og eg er noksaa sikker paa at i høve til folketalet hadde me i allfall Norges-rekord paa dette omraadet. Kann og nemna at me millom anna ogsaa kjøpte inn tomt til nytt skulehus paa Fatland i denne tida. -Dette vart kritisert ~~xxxxxx~~ i det nyvalde heradstyret etter at "freden braut laus". Men var det so ueheldigt for dei kritiksjuke, at lærar Lars Gjerde baud seg til med (glæda aa overta tomten for det som var betalt for han. -Men det unte dei han sjølv sagt ikkje, so vart det "dott i bjølla". Eit bra skulehus staar no paa tomten, og er daglegt i bruk.

-- Eg kann og godt hugsa at i febr. mars 1945 kom det ein dag to godt "ansedde" ~~xxx~~ bygdemenn til meg og navngav 3-4 av sine sambygdingar, som dei krov at eg skulde annmelde for svartebørsverksemd over lenger tid. -Daa dei skjøna at dette vilde eg ikkje gjera, vilde dei vita grunnen. Eg forklarte dei daa, at naar alle ordførarar om ikkje so mange maanader skulde skjytast eller hengjast, "so vil begge de karar vera millom dei som ropar at, -- heis han litt høgare". -- Dei gjekk skuffa burt.

Dei fleste vestlendingar hugsar nokk og, at tyskerane forlangde at alle som budde i den sokalla "grensesone Vest" skulde ha Grefseboar-bevis. Det var som eit ~~slags~~ pass, - med stempla billed og undeskrift. Ein fekk dette hjaa lensmannen. -Fraa eit eller anna "hold" kom det ~~rykter~~ daa rykter om, at det var sers prisverdig, om ein let vera aa skaffa seg dette. Og eg kjenner til at ~~xxx~~ to bygdemenn som heldt seg til dette, - gjekk "paa ank" heile resten av krigen, kvar gong det kom tyskerar til øya vaar.

-Dei meinte nokk dei gjorde stor krigsinsats med dette.

Me hadde under siste del av krigen Ivar Svendsbø fraa Vikebygd som lensmann her i Fjelberg. Det var ein sers dyktig ~~veien~~ mann, velmeinande og hjelpsom, akkurat som sin foggjengar J. Johnsen. Dei ordna begge alt paa beste maate for bygdefolket, -so samnt det fanst raad med det. Den siste rømde alles landet etter det sokalla "Pettsoppgjøret" her. Og vart ein ~~veik~~ kjend hoteldirektør i Sverige. Han kjende seg nokk kraftigt "sveken" av sitt tidlegare fedreland. Personligt minnest eg han med stor takksemd. Og eg veit og at det burde alle ibuararne i hans distrikt gjera. - Og dei som er ærlege gjer det nokk ogsaa, sjølv om det egentligt ikkje er tillete i Berhardsens demokrati.

-Som fortalt bygde me sers mykje veier i Fjelberg under krigen. Og det gjekk bra ved alle anlegg. Men for Veien -Toftevaag -Landa lagde grunn-eigarane ~~silseth~~ med Johs. Silseth i spissen, alle dei vanskar som norske juristar kunde faa til. Og dei var nokk svert baade sinte og skuffa naar dei likevel ikkje klara aa faa anlegget stoppa. Eg hadde personlegt eit heilt utrølegt arbeid med aa halda arbeidet gaa-ande. Og skaffa meg nokk uvenner av denne grunn. Og som nermast "dødsfiende" fekk eg Sorenskrivar Haukaas paa Stord, som seinare dømde meg til 32 tus. i erstatning for alt det galne eg hadde gjort, og som eg betalte med førkrigs-kr. so eg skulde verta skuldfri, - trudde eg. Men aldri vart.

Naar det gjeld den her omhandla vei, so bur no 6-7 stk. av grunn-egarane sine born, tett ved veien, og brukar han som sin einaste tilkomstvei. Og fleire vil det sikkert verta i framtida

Okkupasjons-aara.

- 23.

I høve at me under krigen planerte ferdig heile veien fraa Gravdal til Sjøvangen, - under leiding av ingeniør Finn Witter ved Stofveikontor, gjorde hann framlegg om at dersom grunn-eigarane vilde vera med aa dela paa omkostningane, so skulde den sokalla Gravdalsmyra paa burtimot 100 dekar verta senka i forbindelse med ~~veibygginga~~ veibygginga. - Eittersom eg var klar over at so mykje einighet var ver det ikkje raad aa faa istand, gjekk eg til alle grunneigarane og spurde om eg kunde faa kjøpa heile myra ~~personlig~~ personlig. Men det synta seg daa at dette stranda paa ein av eigarane. For der var det fleire syskin som skulde gaa i gang med dyrking og bureising der, med det aller fyrste. - Dermed vart dette "droppa".

-Om denne myra etter det, nokon-gong vert teken i bruk kann nokk ingen svara paa, endaa i dag. Den ligg i allfall framleides som den har gjort det i mange tus. aar.

Når det gjeld det sokalla kulturlivet her paa Halsnøy, trur eg nokk det er dekning for aa halda fram at det finnst ein eigen kultur her paa øya vaar. Det kejm for ein del av at det fyrst i 1920 aara, kom ein sokalla emisær, reisande for Kina-misjonen her til Halsnøy, Peder Berge, ham skremde folk av i Hallesby-stil, slik at det vart ein stor "vekkelse" paa heile øya. Mest alle vart "gudelige", baade eldre og yngre. - Dette held fram i fleire aar, men fekk ~~eit~~ eit stygt tilbake-slag, daa ein annan ~~profet~~ "profet", var so uheldig at han fekk ein unge med syster til kona si. Slikt var jo stor synd, sjølv om Jakob fraa Bibelen vitterligt fekk to systre, Rakel og Lea til koner, pluss to medkoner, ved Guds Hjelp. Men sjølv om "gudeligheta" tok litt skade av dette, so har den likevel halde seg eindel like til denne dag. Og under krigen var det ingen som hadde nokomerknad til desse folk si verksemd, det eg veit i allfall. Enda til Sokneprest Aarseth fekk som før nemdt "Boltra seg" fraa preikestolane i fleire kyrkjer, alt han lysta, og det var ikkje so radt lite. Kor stor verknad dette haade på krigsgangen paa slagmarkene, har vel ingen lagt merke paa. So i mitt herad fekk alle halda fram med si verksemd som før krigen, utan vanskar det eg veit.

-Ungdomarne hadde heller ikkje so store krav i denne tid. Som før nemdt fekk dei løyve til aa bruka det gamle kommunehuset paa Sæbøvik, til folkevisleik og liknade. Og det gjekk so fint for seg at det kom ingen klager til meg i allfall.

Et vart ogsaa av og til skjipa til private dansar fleire stader i Heradet, utan at dette skaffa ~~vanskar~~ vanskar for ~~nokon~~ nokon. At lærar Joh Solheim var formamm i Heimefronten trur eg dei fleste vaksne paa øya kjende til. Og truleg hadde vel han litt forbindelse med sine "medsammensvorne" slik i alle stilhet. Men trur eg dei fleste tok alt baade rolegt og vetugt. Eg vil paastaa at i heile Fjelberg hadde alle det so bra, - eller betre, enn ein kunde venta slik tilhøva var i mest heile verda. - Eg vil paastaa for rame alvor at dei fattigaste i Gerhardsens "Harde trettiaar" leid meir, baade naud og mangel ein dei gjorde i Fjelberg under krigen. Eg er overtydd om det var likeins i største delen av i allfall landsbygda i Norge., - dersom ein vilde var ærleg, - men det ~~er~~ erjo slett ikkje lovlegt i Gerhardsens Norske "Demokrati".

-, Iden utsendte rettleiding vert det paa slutten spurt om krigstiden skapte ein ny solidaritet ~~mellem~~ mellom folk. - Svaret her er at iallfall paa det omraade gjorde det dette. -

-Og det er naar det gjaldt aa skulda N.S. medlemmerne, for alt det som "den avbruknegevars" regjering egentlig hadde det fulle og heile ansvaret for. Altsaa for okkupasjonen, og alt det denne førde med seg.

Det er og ein kjendsgjerning at ingenting av all den "ondsinna" "hets"-propaganda som kom fraa dei utenrikspolitiske -An-alfabetaerne i London, - vart praktisert i gamle Fjelberg. Det ~~xxx~~ raadde fine og gode tilhøve millom dei allerfleste i heile heradet. - Noko slikt som mobbing i skulen var heilt ukjendt, sjølv om me hadde havt ei del av dette, før okkupasjonen, men daa paa heilt andre grunnlag enn det politiske.

Slikt som "straumsparing" var me sparde for under krigen, takka vere at det heradstyre me hadde før krigen i 1937 eller 38, sa nei til tilbodet fraa Lunde ved Valen sjukehus, om aa faa ljøs over til øya vaar fraa sjukehuset sin nye kraftstasjon.

Defor vart det ikkje so mykje arbeid med blanding heller, me hadde jo berre ein oljelampe i dei mest naudsynlige rom.

Den psykiske helsa var og god. Eg kann ikkje hugsa eit einaste nytt tilfelle av sindssjukdom under krigen her paa øya.

-Og skal ein tru paa den statistikken som er offentleggjort etter at freden braut laus, so vart ogsaa den fysiske helsa tydelegt betre millom nordmen, paa grunn av mindre fett og sukkerholdig kost. Serlegt magesaar og hjarte og karsjukdomar var det mindre av.

--Maar det gjeld sabotasje so kjenner eg berre eit einaste tilfelle, og det bar til, eit par veker etter at freden braut laus.

Ein kjend bergensar C.K. Weise kjøpte ei tid før okkupasjonen eit jordstykke her ved More Toftevaag. Det var vel ca. 10 dekar. Han let dyrka opp, og det var nokk meininga at han vilde byggja og bu her paa sine eldre dagar. Han var millionær, og van til aa faa ~~alt~~ slikt slik det passa han. Paa dette jordstykke fylgde det ogsaa med eit sokalla hunsmanplass, som det framleides budde ein familie paa. Desse vilde den nyinflytta ha vekk. Dette fekk som resultat at eg som ordførar brukte ~~W~~ ~~g~~ ~~a~~ ~~a~~ ~~r~~ ~~d~~ ~~s~~ ~~v~~ ~~ø~~ ~~l~~ ~~d~~ sin sokalla oreigningslov, slik at Weisen maatte overlata denne husmanplassen til dei som hadde huset sitt paa han. - Molevande Alfred Pedersen. Dermed fekk eg Weisen som fiende. - Men han vart ogsaa sjølv svært so upopulær, ~~xxxxxxxxxxxx~~ serlegt millom ungdomarne, ogsaa paa grunn av mindre heidige utalelsar i høve oreigningssaka. Han hadde ogsaa ordna seg med ein god og stor flyteka i More Toftevaag. So hadde han ein sers "flott" oselvar, rigga med fint segl, og flotte messing-beslag. Og baaten elles som den fjaraste fela, - utan overdrivelse. Ein maatte mest gaa paa sokkeleister om ein vilde vaaga aa gaa ombord i han. Weisen budde hja ein mann berre vel 100 m. fra sjøen her i Toftevaag. Ein morgon han saag ut glaset fraa soverommet, saag han det laag ein svart fering og rak ute ved Toftøya her. Men dette rakte jo ikkje han. Men seinare same dagen skulde han ned eit erind i naustet. Daa saag han at den flotte oselvaren hans var ikkje lenger i naustet. Han leigde daa ein mann med motorbaat, og for i mange timar rundt for aa leita etter den fine feringen sin. Han kom at i kveldinga utan aa haa sett noko til baaten. Med same han daa kamm opp paa trappa til huset der han budde, saag han at den svarte baaten, - endaa laag paa same staden ved Toftøy og rak. Dette var sopass mistenkjelegt at dei paanytt gjekk i baat, og for burt for aa sjaa nermare korleis dette egentligt hang saman. Det viste seg daa at det var Weisen sin nye lakka ~~xxxxxx~~ oselvar, ---- men - men, - den var heilt oversmurt med blakformis eller koltjøra, og var ikkje til aa koma nær. Det var ikkje ein flekk hvarke utanpaa eller inne i baaten, som ikkje var kraftigt innsmurt. Bertil var den ankra med fleire kraftigt tunge steinar, som ikkje var til rikka med handemakt. Det vart til at det maatte skaffast fleire mann for tilslutt aa faa baaten heimatt. Og dei vaska paa han i fleire dagar. Og det gjekk nokk med mykje vaskemidlar i det høve. - Det førte tilslutt til at Weisen, selde sin eigedom her, og kjøpte seg inn paa Nøtterø ved Osloffjorden.

Eg kunde sjálvsagt fortalt ei mengd høendingar etter mi ordførartid. Men dette får vere ein liten smak. For no etterkvart som det vaarast i 1945, skjona alle at dette maatte verta den siste krigsvåren. Og 8 mai braut altsoa "freden" laus.

Eg for min part tok det berre rolegt, me høyrde i radio om at alle ordførar og likvande skulde skulde faststjast og eventuelt skjøtast, eller deporterast til Bjørnøya. Etter eit par dagar ringde eg til heimefront-høveding Jon Solheim, og vilde veta kva tid det vart arrestasjon for min del. Han opplyste daa at heimefronter i Fjelberg ikkje hadde noko krav om arrestasjon for min del. - Etersom eg var godven med Jens Eldøy paa Stord, som var nestkomanderande i heimefronten for eit større omraade i Sunnhordland, ringde eg til han for aa verta betre orientert. Eg fekk daa opplyst at ein Henry Eide fraa Halsnøy ~~ha~~ hadde ringt til han fleie gonger og kravt at eg maatte verta arrestert, og hadde kvar gong faatt som svar, at dette ikkje kom paa tale. Dette var altsoa den same Eide som var eigar av M.S. "Diamant" som i følge skipper T. Fjelland, i aarevis hadde vore itysk fart omkring Stadt, - og millom anna hadde transportert baade kanoner og ammusjon for "Vernemakta". - Han vart seinare paakjørt av ein ~~kikk~~ motorsykkkel her paa ~~Halsnøy~~ Halsnøy, og døydde av dette.

Men han hadde nokk ikkje slege seg tilro med dette, for eitpar dagar seinare kom det ei motorskjøyte med mykje krigsmakt ombord, og kravde at eg skulde bli med dei. Desse folk var graa Etne.

At eg forklarte dei kva heimefronten rundt hadde sagt, var det inga hjelp i. Eg hadde berre aa fylgja med. Saman med andre som var ombord fraa før, vart me so førde til Leirvik paa Stord. - Og neste morgon gjekk turen so til Bergen med ein rutebåt.

Me kom dertil ei tid ut paa ettermiddagen. Her var det nokk kungjort paa fyrehand i god tid, at no kom dei til Bergen dei som var skuld okkupasjonen, og alt det som den ~~ikk~~ førte med seg. Det var svart av folk so lagt me kunde sjaa. For at det skulde vera langt vei til raadhuset, vart me sette paa land langt ute mot Bontelabo.

So var det sokalla "spissrottgang" heilt til raadhuset. Ein ~~umateleg~~ umateleg tjukk mann gjekk føre og styrde farten som skulde vera langsom. Og umaatelegt med skraal og skrik var det.

Etterkvart kom me daa likevel ~~ikk~~ under tak i raadhuset. Vart innkalla til ein uniformmert person, og fekk utlevert eit papir der det stod at me var vara tekts - fengsla i 30 dagar, skulda for medlemskap i N.S., - og for min part for aa ha vore ordførar i Fjelberg i ca. tre aar. Omsider vart me so innkvartert i eit gamalt hus, som eg trur stod oppe paa den sokalla Engen.

For min part var eg litt usikker paa kva dette kom til aa utvikla seg til. Men det var det nokk ikkjex alle som var, for neste dag tok det plusselig til aa branna i det gamle trehuset. Me var heilt oppe paa loftet i huset, og det tok til i inste enden, og spreidde seg so snart at det var berre sovidt me alle kom oss ned trappa før heile huset var overtent. Det kom jo snart brannfolk, ~~xxx~~ men dei kunde ikkje hindra at huset brann ned til grunnen.

Me vart under dette samla i ein ingjorda hage i nærleiken. Det var tydelegt at dei var noksaa spente paa om nokon av dei arresterte hadde nytta høve og stukke av. Men det hadde altsoa ingen gjort.

Meste parten kunde sikkert "Stroke sin koss" om dei so hadde vilja. For dei som skulde halda vakt var ikkje fyrebudde paa noko slikt, og det var fullt kaos med same branden starta.

Etter dette vart me teken inn i lastebilar og kjøyrde til tyskerane sin konsentrasjonsleir paa ~~Rustad~~ Espeland i Haus. Der var det alt komme mykje folk fraa før, og var heller trangt om plassen.

-Og so braut "freden" eller rettare sagt Helvete laust.

Me nyankomme vart komanderte til oggstilling langs brakkeveggerne med ansiktet inn mot veggen. Deretter vart alt som me hadde i ~~lomme~~ lomme teke fraa os. Millom anna miste eg der ein gullfyllepenn eg hadde faatt i gaava daa eg slutta hos Wallandahl i bergen i 1936

So vart det ordre om at me skulde sjaa heilt til "Givakt", og dersom nokon ikkje lydde fullt og heilt ordre, - ~~lxxx~~ eller hadde skavankar som gjorde at dei ikkje kunde lyda ordre, ~~had~~ heilt ut, so vart det skote med skarpt rundt føterne deira, so mold og stein rauk.

Vakterne gjekk og rundt og snakke seg imillom, men som alle kunde høyra, kor mange som skulde skytast for dagen i tida framover. Dette stod paa i vel fire timar denne første dagen.

Me vart etterkavrt inkvarterte i eit heller stort rom. Me var truleg 25 - 26 stk. i det rommet eg kom med i.

-Leiren var jo laga av tyskerane, med piggetraad rundt det heile, og vakttaam med høvelege millomrom. Der det var plasert godt vepna vakter døgeret rundt. Det var strengt forbudt aa sjaa ut glasi, dersom nokon viste seg der, kom det øyeblikk eit kuleregn der.

- Mat hadde det tilpassar vore mest ikkje av. ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ Til kveldsmat fekk me eit brødstykke ca. to tommar langt, og eit smørstykke som skulde vera 20 gramm. Dette skulde me dela i to slik at me ogsaa hadde frukost av dette. Eg trur likevel alle eat opp alt til kvelds. Om brødet var laga delvis av sagmugg, kann eg ikkje seigja for sikkert, men slik smaka det iallfall.

So noko mat til frukost neste dag vart detz altsaa aldrig. Men middag skulde me altsaa få trudde me. Men det gjekk snart opp for oaa at me skulde sveltast, - helst ihel. For middagen me fekk var ikkje folkemat i det heile. Det kunde vera to -tre poteter, so store som valneter. Ofte delvis rotne. So kunde det vera ein fiskebit, av salta fisk, so stor som ein stukkedaase, sjeldan større. Eller det kunde vera ei halv sild, meir eller mindre skjemd.

So kom dei alltid med noko dei kalla suppa. Det var noko grønt vatn. Det hadde vore slept oppi litt grønsakpulver, - men ettersom det ~~aldrig~~ aldrig vart opprørt, laag dette igjen paa botnen av spannet, og vart sikkert gjeve til vakterne sine griser, som dei seinare skulde halda fest paa. So om kvelden var det, det vesle brødstykket paanytt.

-Om dagen var me oppdelte i arbeidslag, for arbeidast det skulde ~~sjølvsagt~~ det sjølvsagt. Ettersom den maten me fekk ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ var mest jangodt med ingenting, braut det etter nokre dagar ut dysenteri. Og paa grunn av at det var forbudt aa gaa paa klosett etter at det var mørkt, maatte det brukast bötter inne i det rommet me hadde til soveromm. Ei natt stod det mindst 10, - ti bötter meir eller mindre fulle med dysenteri -avføring. Dette varte i mange dagar, - kanskje to veker. For min part slutta eg aa drikka det grøne vatnet dei kalla suppa, - daa vart eg god av dysenteriet. Eg har derfor sterk misstanke om at det var blanda eitkavrt i dette vatnet, for at me skulde ~~xxxxx~~ verta sjuke. -Mange var i allfall svert sjuke, men fekk ikkje doktorhjelp. -

Me som kom fraa Sunnhordland vart likevel ikkje so svert lenge paa Espeland. Eg vil tru ca. ein maanad. -Om det var svenske -soldatar eller heimefrontarar som styrde med denne leiren veit eg ikkje. Men dei dreiv i allfal terror, - etter beste "Bolsjevikoppskrift". Om ein av fangarne møtte ein av vakterne ute i leiren, skulde han gjera stram "honnør". Som det kunde vera skjönelegt vart vel dette ikkje alltid gjort etter deira oppskrift. Daa brukte dei ofte å skjyta med skarpt rundt føterne eller hovudet til vedk.

-Millom deisom var samla paa Espeland var det ein ungdom fraa Mathopen som hadde delteke i krigen paa Finsk og tysk side. Han hadde truleg ikkje ~~gjort~~ gjort skikkelegt "honnør" til ein av vakterne. I allfall fekk han ei kule gjennom nedste delen av ryggen, slik at han vart lam nedantil. Han kom no paa sjukehus, Kompeinare att, og gjekk paa to krykkjer. Han var likevel so heldig at han fekk førligheta nokolunde att. Guten heitte Oskar knutsen, og driv no gardsbruk paa Skjersvik i Etne kommune. Det er utanfor all diskusjon at om tyskerane hadde late sine

fangar faa so lite mat som me fekk i dei fyrste 10 vekerne, so kunde ikkje ein einaste ha overlevt og kome att til sine ~~heimland~~ heimland. Det vilde vore fysisK umuligt. So her har Gerhardssens "Demokrati" noksaa sikkert verdsrekord. - Det var elles terror av alle slag her paa Espeland, Alt sikkert etter tysk og Bolsjevikisk oppskrift, - berre endaa meir utvikla. Om ein vil høyra meir om dette kann ein berre lesa sigerherarne ~~sin~~ sine beretningar, om det dei var ute for. Eg kann kjenna at det meste. Det "avbrukne geværs" regjering hadde lærvillige disiplar. - Eg hugsar ikkje heilt nøye, men eg trur at me hadde vel vore paa Espeland ein fire fem veker, daa me vart kjøyrde til Ekelund Ands-svake -skule, som det daa heitte. Eg kom daa ilag med Sjurd ~~Tjeld~~ Tjeldflaat fraa Aakra, som eg kjende fraa mi tid paa veibygget i aakrafjorden. Det var ein "kjernekar" og me vart snart gode vener. Terroren var her om muligt endaa verre. Maten var etter same opp skrifta som paa Espeland, so etter ca. 10 veker hadde eg teke av 11 kg. Og det eg ~~slett~~ ikkje var ~~ikk~~ serlegt tjukk paa fyrehand. Det vart ogsaa som paa Espeland skote mot dei som viste seg i vindaugo, og rundt øyrene paa dei som ikkje gjorde undedanig honnør, naar dei trafte vakterne ute i leiren.

- Om eg ikkje hugsar feil var det paa Espeland at Gjert Daae, som hadde vore ordførar i Marsfjorden var innkvartert. - Det var ein eldre mann, - medlem av N.S. - Han tolde ikkje terroren og vart sjuk, med høg feber i fleire dagar. Men va-rt nekta doktor. Han leid mykje vondt før han tilslutt døydde. Det skulde vera difteri. Som hans var ogsaa i leiren. Eitpar dagar etter at han var død, - fekk han ein fin omtale i "Morgenavisen" i Bergen. - Men etter endaa to -tre dagar kom det ein beklagelse over at dette var kome paa trykk. Mannen var "landssvikar". Det stod ingenting om at mannen var torturert til døde i lands-fader Gerhardssens demokrati. Eg har seinare snakka med fleire personar fraa Marsfjorden, som fortel at mannen var av dei best ansedde i bygda, -- Før den "avbrukne geværs" regjering gjorde han til "Lands-svikar", med tilbakeverkande kraft.

Etter at me kom til Ekelund gjekk det etterkvart opp for oss alle, at me skulde i allfall gjerast helselause, eller vonlegt heilt daude, av mangel paa næring. Eg og Sjurd Tjeldflaat gjekk derfor stadig paa jakt etter mat. Det var eifloda der, med eindel griser i. Der var det von om aa finna forsjelligt. Fleire gonger var me ~~heldige~~ heldige og kom over restar fraa vakterne sitt kjøkken. Det var strengt for-budt i visa seg i loda, og ein risikerte kuler rundt øyrene om ein braut forbode. - Men svolten var sterk, - so me fylgde med kvar vakterne var, og so smette me oss til loda. - Kvar ettermiddag. Ein dag kom me over eit halvt meierispann med prima risengrynsuppa. Daa vart det storfest. Det vanka og lapskaus eitpar gonger. Eg tok daa med meg full ein tom fiskebolle-boks. Men dette vart oppdaga av ein av vakterne, og eg maatte levera han boksen. Eg har sjeldan havt so stor lyst til aa avliva nokon, som eg daa hadde. - ~~Eg~~ dag kom eg og Sjurden over ein mest full sinkstamp med ~~ikk~~ god ertesuppa i grisehuset. Men veret var varmt, og det sa "plupp - plupp" i stampen. Det var gjering i suppa. Ho var sikkert lagra ei tid med vilje for at "landssvikarane" ikkje skulde kunna eta henne. Eg sette meg daa ei tid paa ein kasse og saag paa ~~pluppinga~~ pluppinga. - Etter ei tid tok eg ei tom sardineska som det trulegt hadde vore gjeve mjølk til katten i. Vaska henne under springen fylte henne so med ertersuppa. - Aat so eindel av dette og sette meg paa kassen til aa venta paa verknaden. Var førebudd paa noko av kvart. Men so god ertesuppa har eg aldrig smaka, so eg smaka meir og meir paa suppa, ettersom den planlagde magesjuka den melde seg ikkje. So baade eg og Sjurden aat oss "sprekkmette". Og det gjekk bra. Me gav beskjed til dei andre om den gode suppa, og eg rekna med at alt vart oppete utover dagen.

Ved sida av løveggen stod det ogsaa ei avfalstønna. Der vart kasta slikt ~~mat~~ avfall som dei ikkje vilde risikera aa gjeva til griserne. Dei kunde stryka med. Likevel vart denne daglegt undersøkt. Ein dag var det komen 10-12 store pylser i tunna. Dei var ca. 1 alen lange og omlag 3 tommar i tverrmaal. - Men dei maatte ver sers gamle, for det var ca. 1 cm utanpa pylserne, som var heilt rote. - Etter eindel spekulasjon vart alle pylserne tekne burt til ein liten ~~skuff~~ ~~ikkje~~ bekk som fannst i nærleiken. Det vart pylserne skrapa med høvedege trepinnar til alt det som saag rote ut var vekke. Deretter vart dei kraftigt vaska i bekken, og skrubba med kost. Og deretter vart ~~dei~~ pylserne oppetne, - alle som ein. Og dei smaka godt. Det der var nokk vetlaust gjort. For om det hadde vore botulisme i pylserne, noko det godt kunde vore, so hadde nokk samtlige av dei der samla "lands-svikarar" stroke med, og dermed hadde "den avbrukene" geværs regjering faat sine planar oppfylte, for vaart vedk. Eg og Sjurden oppdagga og at naar me fyrst var komne inn i ~~løda~~ løda kunde me berre reisa heim om me so vilde. For løda stod heilt inn til den offentlige veien som gjekk like forbi. So det var berre aa sleppa seg ut eit glas og so springa eit kort stykke burt til veien. Sidan me brukte vaare eigne klær var det seinare ingen som kunde finna oss der, om ikkje ein heilt tilfeldigvis skulde sjaa oss akkurat medan me kraup ut vindauga. Vakter var aldrig paa denne sida av løda, det me la merke til. Dei helt seg meir i sentrum med si terrorverksemd. Det vart daa likevel aldrig til at me gjorde noko alvor av slik heimreis.

- Ein kveld kom det rykter om at det ^{var} skote etter vakterne paa Ekelund. Politiløytnant Djuvik fraa Bergenspolitiet kom daa til Ekelund, Og Alle insette ~~mat~~ daa komanderte ut, og oppstilte i geledd. Millom andre ogsaa ca. 20 kvinner. Det vart kommandert givakt. Og bevæpra vakter kontrollertte at ingen gjorde andre rørsler enn aa blunka. Om nokon leda paa seg vart det skote millom beina so mold og sand rauk. - Det var ikkje so lenge for dei svakaste falt om, besvimte. Baade menn og kvinner. ~~Dette~~ Dette tok til millom kl. 11 og 12, - og det skulde halda fram i 4 timar vart det sagt. Men det vart avslutta etter ca. halve tida, paa grunn av at 2 av vakterne vilde heim og leggja seg vart det sagt. - Det var 7-8 av kvinne, og fleire menn som laag att besvimte. Politiløytnant Djuvik som var sjef for dette er for fleire aar sidan no, "faren ned til sitt opphav". Grunnen til at folk besvimte etter heller kort tid, var sjølv sagt ~~at~~ at dei var mest ihelsvelte. Det var nemlig ikkje alle som hadde tilgang til grisehuset.

- Det var so at vannverket til "aandssvakeskuler" var paa ingen maate berekna paa so mykje kundar, - vakter og bandittar. Det maatte derfor daglegt berast vatn i bytter fra eit vatn i nærleiken. - Eg vart oppnemdt til "sjef" for 20 av "bandittarne", som hadde som fast jobb aa bera opp dette vatnet. Me fekk utlevert kvar sine to ~~to~~ bötter, pluss to vakter som fylgde oss med ~~skar~~ skarpladde maskinpistolar. Me maatte sjølv gjeva beskjed om naar vakterne skulde innfinna seg. Ved porten stod og to slike vakter, som lukka opp porten for oss naar me kom marsjerande paa militærvis.

Ein dag me stod oppstilte klar for avmarsj, kom det ikkje vakter, endaa eg sjølv var inne i vakthytta og gav beskjed om dette. Etter aa ha venta ei ca. 5 minutt, ~~kommanderte~~ kommanderte eg "fremad marsj", - og gjekk sjølv føre slik eg var van, - med kurs for porten. Vakterne ved porten gjorde og slik dei var van aa gjera, - - dei lukka opp porten, --og dermed var 20 av dei som var skuld i okkupasjonen her i Norge paa frifot. Me marsjerte daa ned til vatnet slik me var van aa gjera. Me diskuterte daa om me skulde reisa heim fraa heile elendighe ta, men vart tilslutt einige om at fekk sjaa ei tid til, korleis det vilde utvikla seg. Me var endaa ikkje heilt klaar over at bolsjevismen heilt hadde overteke styringa i gamlelandet. Men det kom etterkvart.

Okkupasjons-aara.

29.

Ved vatnet var det ei avdeling engelske soldatar. "Reed Deevens" stod det aa lesa paa dei. Det var greide folk, som gav sigarettar til dei ~~xxxxxx~~ som vilde ha slikt. Og daa dei heiv av seg og ba da i vatnet gjorde me det same. Det var helst eit "brøderlegt" samvære. Etter eitpar timar tok me vatn i bytterne og gjekk opp til leiren. Men daa hadd det vore vaktskifte ved porten, og dei som daa stod der vilde ikkje sleppa oss inn, ~~etter~~tersom me ikkje hadde vakter med oss. - Eg forklarte dei daa at me so absolutt gjerne vilde reisa heim, om me berre kunde faa det skriftlegt. Men det vart det vanskar med. Men det tok ei heilt tid for dei fekk inn i hovudet at so farlege personar verkeleg hadde vore paa frifot i fleire timar. Dei engelkse soldatarne hadde sjølv sagt inga aning om kva ~~sigs~~ slags forferdelige personar dei hadde gjeve sigarettar til.

Ein dag kom det inn til Ekelund ein mann fraa Fana som skulde lida av ein svært smittsom og farleg sjukdom. Han fekk ein erom og hadde ~~ikkje~~ ikkje lov aa gaa ut av rommet. Det var sett opp plakater paa døra med paaskrift "farleg smitte". Og eg vart paalagt aa bera inn mat til mannen til kvart maaltid. Menen sat paa ein stol og ikkje sa eit ord. Eg sette maten paa bordet og gjekk min vei. Det gjekk to dagar utan av maten vart rørt. Tredje morgonen daa eg kom inn paa rommet hang han etter ei gardinsnør. Stein daud. Det vart sagt at anna enn vanlegt medlemskap i "U.S." var han ikkje skulda for. Plakaten om smittsam sjukdom var temmeleg sikkert berre ein lekk i terroren. Som til denne mannen var under krigen gardsgut hjå Torbjørn S. Tofte her paa Halsnøy.

Truleg var det paa Espeland at det ein kveld etter at me alle var lagde, kom inn paa sovesalen, ein av vakterne som heitte Sunde. Han gav seg til aa lesa høgt paa navna til dei som laag i koierna. Om ei lita stund ~~høyrde~~ høyrde me han segja, - "Ibsen", - "ja det var eit fint navn, om ikkje du hadde skjemt det ~~so~~ ut". Den eldre manne svara at "det kjenner eg ikkje til". - Han vart so kommandert ned paa golvet for aa gjera ein del umulige gymnastikk-øvelser, som eldre og utsvelte personar umuligt kunde klara. Han maatte ~~derfor~~ derfor gaa ut for aa taka springmarsj. Han kom ikkje attende til brakka medan eg var der. Det vart fortalt at han vart teken med til ein kyrkjegard ved Laksevaag, der han vart sett til aa spæ opp gamle lik. Daa dette ogsaa gjekk forseint vart han skamslegen, fekk millom anna slege sundt kjevebeinet. Ibsen var ingeniør av fag, og hadde vore ordførar i Fana. Han vart nokre aar seinare ~~overkjørt~~ overkjørt og drepen ~~ivær~~ "Hardangerkroken" ved Vestun. Sunde, som sikkert planla og utførte dette var tydeleg paaverka av alkohol.

- Strengt paabod, forbod og forskrifter var det rikelegt av i leiren. Me fekk ikkje hverken senda eller taka mot brev fraa ~~no~~ hald.

- Besøk naturlegvis ikkje snakk om. Kløspakkar me maatte senda heim for vask ~~no~~ vart nøye kontrollerte, - baade ut og inn. Noko vask for oss sjølve var ikkje snakk om.

Nokre gonger vart det teke opp i ein lastebil ca. 20 forbrytarar og plaserte paa ~~no~~ sidebenker, - tett i tett, og so vart det mill-om desse farlige folk, plasert ein gutonge med skarpladd maskinpistol. Dei skulde til Bergen paa div. opprydningsarbeid. Dette var i realiteten heilt idiotisk. Desse farlige forbrytarar paa lasteplanet, kunde utan dei mindste vanskar, teke pistolen fraa gutongen og kasta han "overbord", - eller rett og slett kvelt han om det var ynskjelegt. Ikkje eingong sjaufføren vilde ha merka det. - Men ein laut jo bruka vetet som hadde det. Paa Bolsjeviksida saag det ikkje ut til aa vera stort av det. Her paa Ekelund vart det likevel berre eit provisorisk opphald paa nokre veker.

Paa vestsida av Nordaasvatnet hadde nemleg tyskerane havt einslags feristad for ubaatmannskap. Den hadde navnet "Knappen" og laag oppe paa ein aas der. Her vart ein 2-3 hundre av dei som var skuld i okkupasjonen plaserte. Her var ordna heilt paa tysk eller Bolsjevik-maane, med høge piggetraaggjerder og høge vakttaarn med høvelege millom-rom. To bevopna vakter i ~~XXXXXX~~ kvart taarn, og skjoting og terror paa alle mulge maatar. Og mest ikkje mat. Det gjekk paa same oppskrifta som før fortalt.

- Me fekk her Paa Knappen ein sokalla leirsjef som kalla seg Kersbergen. Han hadde tilknytning til ein røyrforetning i Bergen med same navn. Han hadde vore i tsyk fangenskap til freden "braut laus". Og det var tydeleg at han av denne grunn hadde det meste av æra for den sokalla frigjeringa av Norge. Det var her mange brakker etter tyskerane, og det var ein open saakall "appellplass". Der vart me oppstilre rett somdet ~~va~~ var og fekk høyra om korleis han i sitt fangenskap hadde lurt ~~tyske~~ dei tyske vakterne. Men ~~de~~, sa han er saa dumme at slikt lureri ikkje er snakk om. Og vidare fekk me høyra om kva som vilde henda oss, dersom me ikkje var underdanige. -Røykjing var sjølv sagt heilt forbudt. Dette gjorde jo ikkje meg noko som aldrig hadde lært meg til med slikt tull. Men for dei som var avhengige av slikt var det jo til stor plage. Og det var diverre dei fleste.

Eg og sjurd Tjelflaat skjønna no at her vilde me verta ~~baade~~ lenge og ~~vel~~. Og la planar om korleis me skulde skaffa oss meir mat, so me ikkje skulde verta heilt øydelaagde. Ein dag fekk me veta at det ~~kom~~ lus i ei av brakkerne. Dette var ogsaa vakterne svært redde. Og dei som fekk lus vart tekne til Bergen for avlusing, paa ein dertil eigna stad overteken etter tyskerane. -- Eg skjønna snart at her var ein utvei til aa koma i forbindelse med heimen. Eg skreiv eit brev paa kloset-papir der eg bad dei faa tak i ei stor pappeske med doble sider i. So skulde dei leggja brev til meg, i millom dei doble siderne, og der skulde dei og finna brev fraa meg naar eg sende ~~klær~~ heim for ~~vask~~ vask. Dette kloset-brevet la eg midt inne i ein klæspakke som dei skulde senda heim fraa meg. Paa begge sider av pakken skreiv eg med store kraftige bokstavar, at det var mykje lus i klæda, so dei maatte ikkje pakka han opp inne i huset men ute, og vera sers forsiktig so dei ikkje vart smitta av lusa. -

Det viste seg at dette gjekk. Dei var so redde for lusa at dei hadde ikkje opna pakken. Og om ikkje lenge kom det ei slik pappeska til meg. Der fekk eg opplysning om korleis det stod til heime. Eska gjekk seivare mange gonger att og fram, og eg vart som ein postmann for alle eg kjende. Dei skreiv brev med navn og adresse paa, og eg la dei i den doble eska. So sette kona frimerke paa dei og la dei i ~~posten~~ posten. Eg vart ein svært populær mann av denne grunn. Eg kann navngi mange som nytta seg av dette.

Eg hadde ein ~~skakk~~ gamal far heime. Han tok eitpar utsletne tresko, fora dei under med kraftigt tjukke tresolar, serlegt bak paa helen. og spikra dei godt fast med godt synlege spikar. Men paa innsida var dei heilt uthola, -- og fylte med tobakk. Eg fekk treskone utlevert og tok strakst av tresolarne, og tok vare paa tobakken. Denne bytte me bort mot brød, - med dei som bala med maten, og som alltid var oppraadde for røyk. -Eg og Sjurden kunde no ei tid eta oss mest mette av og til. -Men det skulde snart laga seg med meir mat. For ein dag vart eg og Sjurden, (me saag noksaa uskyldige og avskremde ut) paalagde aa flytta leirsjefen sine kontormøblar over i eit ~~skakk~~ rom, i ei anna barakka eit stykke burte fraa der dei var.

-Dette passa oss godt, for me rekna med at det kunde laga seg med aa koma over eitkvart som me kunde byta mot brød.

-Me tok til med aa bera eit og eit møbel over i den andre brakka. Førebils var det ingen ting aa finna. -Men so stod det att ein heller stor kommode. Der var nesste skuffa laast. -Men den maatte ogsaa under kontroll. -Og det var enkelt, me berre drog heilt ut den skuffa som var ovanfor, - og fekk mest "sjokk". - skuffa var nemlig halvfull av

Okkupasjons-aara.

31.

Engelkse sigarettar, - eit hundre i lange esker. - Me vart sersivrige, og tømde skuffa. Skunda oss aa verta ferdig med ~~flyttinga~~ flyttinga av møblarne. So tok me alle sigarettarne og plaserte dei i eit gamalt skap som skulde ned i eit stort lagerhus etter tyskerane. Der var det lagra 3-4 hundre treullnadrasser millom anna. Me tok opp eit holrom midt inne i dette lageret, og plaserte ca. halvparten av vakterne sitt sigarett-lager der, godt tildekka. resten plaserte me oppe i mønet paa huset, ~~xxxx~~ paa ei lite plattform der det tidlegare maatte ha stade ein lyskastar.

- Og so var me spente kva som vilde henda naar dei oppdaga at heile sigarett-lageret deira var forsvunne. - Men det gjekk to tredagar utan at me høyrde noko. Dette skjyna me ikkje. Men so ein dag var ein viss mann laus. Det vart ikkje sagt kva det stod om, men alle vart utkommanderte og oppstilte under "givaAkt" paa den sokalla "appelplassen". So gjekk alle vakter inn paa brakka og endevende absolutt alt, fraa senger og skap til bord og stolar. Dei rekna nokk med at so stort kvantum med sigarettar skulde dei kunna oppdaga med slik framferd. Men resultatet vart lik null. Endaa det var gjøymt litt sigarettar i brakka. Det var nemlig ein snekkarverkstad i leiren. Der hadde me laant oss spiralborar, og bora hol i bordbeina fraa undersida, og plasert nokre sigarettar opp ibeina, og so jevna over med med vanleg jord. Dette oppdaga dei ikkje. Utrulegt nokk skjona dei heller ikkje at det var eg og Sjurden som hadde stroke av med sigarettarne deira under flyttinga, for skuffa hadde jo vore laast heile tida! - Det kom seinare rykter om at dei misstenkte at ein av vakter hadde lykkel, og selt heile lageret paa "Børsen".

- I allfall vart det slutt paa den direkte svolten for meg og Sjurden. Me bytte til oss alt det brø me hadde bruk for fraa kjøkkenpersonale. Likevel la me ikkje paa oss i vekt. Det vart nokk noksaa einformigt. For smør var det so knapt med sjølv paa kjøkkenet, - at det kunde det ikkje skaffast nemnade av.

Millom dei innsette "krigsforbrytararne" paa Knappen var ogsaa ordførar Tvedt fraa Kvinnherad. Vakterne hadde rede paa at han var kunnig i aa slakta griser. Han vart ein dag paalagt aa slakte to av vakterne sine griser. Dei skulde ha fest. Han forklarte daa at han i denne jobben maatte ha med seg ~~ordføraren i Fjelberg~~ ~~xxxxxx~~ ordføraren i Fjelberg. Me gjorde sjølv sagt dette med stor glæda, og det var ikkje berre hjaa vakterne det vart fest etter denne slaktinga. Me rekna med at desse terroristarne ikkje hadde det minste aning om kva ein kunde faa av to 70-80 kilos griser. So at det mest ikkje fannst koteletter i desse slakta, høyrde me aldri eit ord om. Me hadde eindel vamskar med kokinga, men det gjekk naar kokkarne fekk sin andel.

Omkring midten av august fekk kona mi med seg ei nabokona, og reiste opp til Knappen og bad om aa faa snakka med meg. Ho hadde med seg eindel heimelaga god mat, og nokre smaa billed av dei to smaa jentene me haadde. Dette var sjølv sagt heilt burtkasta, ho vart noksaa "bryskt" avvist. Krigsforbrytarar skulde ikkje ha besøk. Men matpakken vart mottaken av eit kvinnfolk med eit stort Røde-kors bind paa ~~armen~~ ~~xxxxxx~~ armen. Like-eins dei smaa billed av jentene vaare. Men ingen av delerne kom til meg. Alt gjekk nokk til dei grisene eg og Tvedten hadde teke koteletterne fraa. Ho med Røde-korsbindet paa armen skulde heita Berit vart det sagt. - Eg kjem her i hug at stortingsrepresentant Hanna Kvanmo, vart straffedømt og stempla som "Landssvikar" for at ho hadde vore Røde-korssøter paa tysk side under krigen.

Slik verkar "smaa menn i store stillingar". Her paa Knappen, var det mange brakker som ikkje var i bruk. Og fyrste veka me kom hertil gjekk eg og Sjurden paa opdagelses-ferd i desse brakkerne. Dei var ikkje laaste. Ein fyremiddag me kom inn i ei slik tom brakke, stod det ein telefon paa eit bord. Eg tok strakst mikrofonen ~~na~~ og heldt den opp mot øyra. Det høyrdest ut som det var liv i han, so eg ringte paa, og gav opp det nummeret som stod paa apparatet, og bad om aa faa ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ budsendt kona mi i Toftevaag. Det gjekk heilt ordinært, dei tok mot bestillinga. Og sette meg spernt til aa venta. - Eg viste jo at det vart stutt vei. - Men diverre hende den store ulukka, at det heilt tilfeldig var ein terrorist ~~XXXX~~ som hedde lagt merke til at me gjekk inn i denne brakka. Han kom og jaga oss ut der-fraa. - Seinare fortalde kona at dei hadde kome aa gjeve henne beskjeden, - men daa ho strakst møtte fram var det ikkje svar aa faa fraa dei som hadde bestilt henne. - Neste dag var apparatet diverre borte. - Dette var ei tid før kona forsøkte aa faa besøkja meg.

- Her paa Knappen var det ein heller stor og bra utstyrt snekker-verkstad etter tyskerane. Det var soleis fleire gode maskinar og bra utstyr elles. Av ein for meg uskjønelig grunn kjende dei til at eg kunde laga vindaugo og dørar. So berre nokre veker før eg rekna med aa verta sendt heim, fekk eg ordre om aa laga nokre store vindaugo som dei skulde ha i dei store vakttaarna som til no stod heilt oppe. Eg fekk med meg ein 7-8 mann paa snekkerverkstaden. Var sjølv oppe i vaktarni og tok maal, og sette arbeidet i gang.

Paa snekker-verkstaden var det baade øksar og knivar, sager og hoggejern, sylar og knappenaaler. So om alle me krigsforbrytarar bevepna oss med dette kunde me sikkert vera farlige for "frigjeringa". Det var derfor plasert ein gutonge med maskinpistol utanfor ingangen til verkstaden. Han stod der og saag helst redd ut. Han skjønna nokk godt at om me vilde, kunde me taka ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ mordvaapnet fraa han, - heilt utan vanskar.

Ein dag vart det plutselig høyrte ei rad skot utanfor døra, og so var det ein som skreik. - Alle sprang til aa skulde sjaa kva som stod paa. Det syntte seg daa at gutongen hadde vore uforsiktig med mordvaapnet, - og skote seg sjølv i foten, han blødde, og det var berre aa leggja han paa ei dør, og bera han opp ~~XXXXXXXXXX~~ til vaktstova. Ein av krigsforbrytarane bar ogsaa opp mordvaapnet.

Det var so at me alle fyrste kvelden i Bergen fekk utlevrt eit papir der det stod at me var "vatektsfengsla" i 30 dagar. Naar det var gaatt ei veker tid over dette, sende eg skriftlegt krav til politimeisteren i Bergen om aa verta sett fri. - Dette gjorde trulegt dei fleste. Etsom eg var personlegt uven med den sampolitimeister paa grunn av veispørsmål ~~ix~~ paa Halsnøy, og ubesvarte brev om eit frimerke, viste eg jo at dette ikkje vilde verta noko av. Men eg vart nokso snart innkalla til forhøyr.

Det var i tredje eller fjerde etasje i eit hus. Det vart lagt ein revolver paa bordet framfor den gutongen som foretok forhøyret. - Det var heilt tydelegt at vedk. som eg ikkje veit navnet paa, hadde mest ikkje greida paa nokonting av det han skulde snakka om. For min part slutte eg snart med aa "kasta perler for svin" som det heitte. Eg kann ikkje hugsa om det vart tre eller fire maanader forlengja varetekt. So hadde dei dette i orden. Men det er skreasikkert at mesteparten av fangarne sat fengsla utan lov eller dom, som det heiter, ei heil tid etter dei fyrste 30 dagar.

Etter at eg og Sjurden hadde teke hand om heile sigarettlageret til terriristarne paa "Knappen", og ogsaa kunde taka mot brev for vidare sending, paa grunn av ~~xxxxxxxxxxx~~ den double pappeska som gjekk at og fram ein gong til veka, vart eg ein populær mann millom fangarne i leiren. - Men ikkje millom vakterne. Ein dag eg passerte ein slik ute paa veien, hadde eg ikkje gjort skikkeleg "honnør" og eg vart stoppa med ordre om aa gaa ti gonger forbi, og kvar gong gjera "honnør" for hann. Dette var midt i leiren, og derfor mange tilskuarar. Eg gjekk daa forbi han og attende, og talde dette for ein gong, medan det egentligt var to. Men daa me var komne til 8 vart me ueinge, han meinte det var ni, - "Daa faar me begjynna paanytt" sa eg. Daa vart ~~xxx~~ ~~xxxxxxx~~ han storsinnt og skaut ei salva rundt føterne paa meg, samtidigt som hann kom med dei styggaste skjelsord han kjende til. Han stod so nær meg at det skulde vore min mindste kunst aa teke mordvaapnet ifraa han. Men som før sagt, - ein fekk bruka vet som hadde det.

-Lairsjef Kersbergen hadde daglige sokalla "appel". Medan alle "krigsforbrytararne" stod i "gixakt". Han la daa ut om kor stor mann han var, og om kor ringt det stod til med oss. Det var godt aa skjønna at "dei allierte" var heldige som hadde slike folk paa si sida, for elles hadde dei sikkert tapt krigen. Folk som bar seg slik hadde me eit velkjendt uttrykk for, i tida før okkupasjonen, - det saag slik ut, - --"Drit -sekk".

Naar me hadde vore med paa slikt "idioti", var me litt on senn vorte klar over at det var reine "bolsjevismen" som no vart praktisert. Og me snakka defod ofte om kva me skulde ta oss til, om me kom levande fraa denne kjeltringskapen. Mange vilde "emigrera", - og gjorde det. Ikkje so radt faa med eige baatar. Soleis den vesle seilbaaten "MiCasa" som i 1947 kom fram til Argentina, - via Spania. Den var berre 30 fot lang. Redningsbaaten "Word" greidde det same og kom til Buenos Aires i 1949. - Fraktefartøyet "Ida 2" kom ogsaa til Buenos Aires i jan. 1950. Den hadde daa med seg fleire familiar herfraa. Hausten 1948 var ogsaa "Huldra" paa same vei, men vart desverre oppbragt ved Oslofjorden. Like uheldig var ei lita skjøyte ~~ixixxx~~ i nærleiken av Stadt, - med 7 "krigsforbrytarar" ombord.

Det var fleire og, - men den mest kjende er sjølv sagt "Solbris" som drog fraa Bergen den 3 juli 1947, og kom til La Plata i Argentina den 23 juli 1948. - Denne lange tid, paa grunn av interbering i Brasil etter krav fraa Einar Gerhardsens "Avbrukøe Geværs" regjering, som forlangde dei politiske flyktnigame utlevert. Noko som vart einstemmingt avsløge av den Brasilianske Høgsterett, ettersom politiske flyktningar aldrig vert utleverte. Ikkje eingong fraa Norge.

Kor mykje dette kravet kosta for norske skattebetalarar har vorte halde hemmelgt. Men det maatte betalast for baade marinens vakthold og opphaldet for flyktningaren. Det var nokk ein betydelg summ. - Hadde eg ikkje havt smaa barn heime hadde eg reist med Solbris til Argentina i 1947. - Turen med "Solbris" vart ~~xxxxkjenn~~ verdskjend paa grunn av "landsfader" gerhardsens mange mislukka "kapringsforsøk". Og boka "Eventyret om Solbris" av R. Astrup Nielsen er komen ut i syere oplag, ogsaa i utlandet.

-Personlegt hadde eg mange sers intressante opplevingar paa Knappen. Det var soleis ein sokalla frontkjempar som gav meg oppløring i boksing og annan "forsvarteknikk" saman med nokre andre. Me rekna med at slikt kunde "koma vel med" i framtida, om me greidde aa koma levande fraa dette. Og det har faktisk kome vel med ved eitpar høve. Og so faar ein litt meir ~~sjølvtillit~~ sjølvtillit - naar ein veit litt om "forsvarteknikk".

Det har elles heile tida undra meg at ingen av desse "ørke-kjeltringarne" etter fleire aars opphald paa slike stader som dette, har bestemt seg for aa gjera opp med sine ~~fiendar~~ fiendar, paa den einaste maaten slike individar forstaar. Me har faktisk sloppe baade snikmord og

herverk, ~~no~~ noko som er radt utrulegt, naar me no har gaa-ande lause meir en 100 tus. kriminelle krigsforbrytarar. Naturlegvis er mange av dei fyrst produserte komen under torva, men har jo etterkomrarar i baade fyrste og andre ~~og~~ og tredje generasjon. - Dei er nokk svært lite oppglødde for "den "åbrukne Gevars" regjering" som sette lands-svik -stempel paa deira fedre eller forfedre, og gav dei skulda for den okkupasjon som dei sjølve hadde faatt i stand.

Naar det gjaldt dei terroristarne som dreiv dess leirarne, so hadde dei rett som det var private, sokalla festar. Eg har soleis faatt fortalt at det ein kveld var halden ein slik "spritfest" paa ein ~~av~~ av vakttaarna paa Knappen. Ein av dei som var med gjekk ned stigen og var burte ei stund for aa henta meir brennevin. Naar han daa kom klivande opp-att i stegen, - hadde dei ~~var~~ der, gløymt ut at det var deira eigen mann. Dei meinte det var ein av desse forferdelige krigsforbrytarane, som dei endeleg skulde faa ein skikkeleg og lovleg sjangse paa. So skaut dei ei kula fraa hovudet og gjennom heile mannen. Det fannst sjølvsaag ikkje liv etter det. Dtte vart aldrig kunngjort i aviserne, og for min part har eg berre faatt det fortalt, so mange vil nokk dra dette i tvil. Men det vil nokk ringen av oss som var med aa saag liknade ting. Eg kann om slike ting visa til Marta Steinsvik si bok "Frimodige Ytringer". Der er det ført bevis for verre ting enn dette . - Og i massevis.

-Tusseskapen i leiren gjekk elles over alle grenser. ~~Kvikk~~ Øverst i leirområdet stod det ei sogodtsom nytt fint laga murhus etter tyskerane. Det var tre etasjer, og eg tippar det vart brukt av offiserar. Det var oppdelt i mange rom og det var sentraloppvarming i heile huset. Ein dag vart eg saman med ca. 10 andre ført opp i huset for aa tak ~~no~~ laust, og ned paa veien utanfor, alle sentralvarmeapparati. Ein gutonge med mskinpistol vart som vanlegt plasert utanfor ingangen .

Ettersom me ikkje fekk utlevert redskap av noko slag, vart apparati i løyste fraa veggen ved at tre krigsforbrytarar tok godt tak i øverste kanten av apparatet og rykte til av all makt, slik at røyrfeste til apparatet brotna rett av. So var det laust. Deretter velte me apparatet kant over kant bortover golvet, - slik at ogsaa golvet vart stygt skamfare. Vidare vart samtlige apparat velte kant overkant ned alle ~~trappene~~ steintrapperne, - som vart svært fint laga, - med utstikkande skiferheller som trinn.

Naar alle apparati var nedkomne var baade dei fine trapperne og sikkert og alle apparati heilt øydelagde.

Huset var i udmerka stand etter overleringa fraa tyskerane, og kunde og burde vore brukt mange ting i denne husmangelend tid.

Men etter den her nemde ordninga var heile huset øydelagt, og vart sikkert nedreve.

Liknade vetløysa vart praktisert i massevis ~~og~~ mange stader.

Eg trur det var paa Espeland eg saag ein stordunge med oska etter ting dei hadde brennt fraa tyske lager. Dungen var utruleg stor, og paa grunn av alle slags beslag ein kunde ~~finna i dungen~~ finna i dungen, var det lett aa skjønner vart det brennt op saker og ting for store summer.

Dei som ordna seg paa denne maaten med verdiarne, er nokk godt tilpynta med medaljar og andre utmerkelsar. - Men aa laga verdiar for eks. aa byggja veier det er "lands-svik" og sers straffbart som eg seinare skal fortelja om.

Men dette papir var den same lensmann Endresen ikkje intressert i å sende til "Landssvikpolitiet" i Bergen,

Men kystskipper-sertifikatet mitt, og fleire andre papir har eg seinare aldrig sett noko til. Og dei 2500,- kr. har tok med seg var det og lenge for eg fekk att.

- For min part hadde eg vore til mange sokalla "forhøyr" paa Knappen og andre stader. Likevel vart lensmann Endresen nærmast ein fast jest hjaa meg i vekermex framover. Og alltid var det dei same spørsmåla. Han hadde originalen til eit brev einkva hadde sendt til tyskerane, med melding om at ein navngjeven fraktebaat, gjorde seg klar for englandstur. Dette brevet maatte det vera eg som hadde skreve. Og eg sat i timevis og skreiv brevet omat, og omatt, med alslags pennestillingar. Og eg skreiv med glæda, for alle normale folk kunde paa lang avstand sjaa at meg kunde det ikkje vera som hadde skreve dette. Daa dei etterkvart, omsider, gav opp dette, bad eg om aa faa ~~xxxxxx~~ laana brevet for aa privat, hjelpa dei med aa finna skrivaren. Men dette fekk eg avslag paa. Eg tilbaud daa Meyer over telefonen, aa skriva ein privat forespurnad, til han eg var mest sikker paa var meister for brevet. Eg vilde daa faa ein heilt fin skriftprøve i all "uskjyldighet". Men dette var han ikke intressert i. Eg gav han daa navnet paa vedk. og bad dei sjølve ordna med ein slik prøve. Eg fekk daa ~~xxx~~ so aa segja reine ord for, at hadde ikkje eg skreve brevet, var det utan ~~xxxxxxxx~~ interessa..

Sidan hørde eg ikkje meir om dette. - Men mangt og mykje anna. Reine eventyr. Lærar O.M. Enes i Tofte krins hadde soleis gjeve skriftleg meding til Endresen, om at eg i dei ca. 2 aar eg gjekk for Hordaland veivesen med baaten min, hadde ein 3-4 meter lang plakat staa-ande fraa styrehuset og liketil mastera. Paa denne stod skreve ei mengd reklame for N.S. styret i Norge. Og for dette maatte eg ha motteke store pengesummar. For det var egentlig pengar det fyrst og fremst stod om, skjønne eg etterkvart.

Men daa det synte seg at ingen av dei ca. 100 mann som hadde fylgt baaten min daglegt i lange tider, - hadde sett snurten av ein slik plakat, so vart det omsider slutt ogsaa med dette. Det var elles eit heller langt brev fraa samme Enes. Men dei andre løgnerne fekk eg aldrig hverken sjaa eller høyra noko om.

- Men so hadde eg selt salta sild til forsyningsnemda i Odda, og tennt syrjelegt mykje pengar. Dei hadde eg med aa leggja paa bordet. Eg hadde og tent skremelegt med pengar paa alle vis, og dei maatte alle "paa bordet". Det var ein heil "sverm" med reine eventyr, som eg ikkje eingong hugsar i dag.

Men serlegt dette med sild heldt han paa med, gong etter gong. *skal*
Eg vart daa so arg tilslutt, - at ein dag sa eg med han at eg *skal* hjelpe deg me dette silde-eventyret ditt. Og so gav eg han navn paa fire stk. av dei beste i bygda, som hadde salta eit heller stort parti vintersild, som dei i allfall delvis hadde selt til den tyske forleggjinga paa Stord. Eitpar av dei hadde enda til sterk tilknytning til dei sokalla "gudelige" paa Halsnøy.

- So vart ogsaa dette slutt paa. - Men Endresen gav seg ikkje, han skulde og maatte skaffa fram noko som kunde setjast paa tiltalen mot meg. For den hadde eg nemlig faatt med meg fraa Meyer i Bergen, daa eg vart heimsend. --

--- Og der stod berre eit einaste punkt, -- At eg hadde vore medlem av N.S. fraa hausten 1941, - og til 18 sept 1943. - Daa eg altsaa hadde meldt meg kraftigt ut, sjølv om eg egentlig aldrig hadde vore medlem, - etter varlige krav. ~~og~~

- So Endresen kom att og kom att, uavladeligt. Ein laurdag han kom var eg heime aaleine. Han kom inn som om han eigde heile huset. sette seg brysk tilrettes, og tok omstendeligt fram den noksaa tjukke eventyr-bonka si. Tok so til med dei same velkjende spørsmåla.

Eg svara daa at no faar det nokk med dette tullet, Du kann berre lesa gjennom den eventyrboka du har lagt paa bordet, der er rikelegt med svar paa alle ting.

-Han vart daa storsinnt, reiste seg opp sa med kommanderende røyst "jeg forlanger at du bruker parlamentariske uttrykk naar du snakker med en offentlig tenestemann!"

-Men ettersom eg hadde vore storsinnt i mange maanader, so forklarte eg han at etter det eg hadde erfart fra slike satans tenestemann so var respekten langt, langt under null. - So gjekk eg burt og sette daa paa vid vegg, tok eventyrboka hans og stoppa henne ned i veska hans, og spurde om han vilde koma seg ut sjølv, eller om han trong hjelp. Han gjekk langsomt ut. Seinare kom han aldrig meir til meg. - Det vart elles til at han sjølvdauda altfor tidlegt, etter vanleg rekning.

-Paa denne tid kom det og opp ei anna sak eg hadde mykje moro av. Det var so eit par dagar etter at "Freder braut laus", fekk eg melding om at eit par namgjene ungdomar skulde maala hakekorsar hjaa meg.

-Ved leggjetid sette eg med derfor i vedaskuret mit for aa venta paa malarane. Eg sat baade lenge og vel, til omkring kl. to, - ~~xxxx~~ utan at nokon viste seg. Eg var daa so trøyt og søvrig at eg gjekk tilsengs, i den tru at malarane hadde gjort det same.-- Men det hadde dei likevel ikkje gjort. For om morgonen hadde eg faatt to heller smaa korsar. Ein paa ei tolvtomers ruta i kjøkkenet, og ei liknade paa kjellardøra. Men dette var noksaa uskjyldigt, so eg tok berre ei tvistfilla med litt parafin paa, og turka det vekk paa nokre minutt.

- Men neste morgon viste det seg at det hos Johs. Silseth, som var vorten svært upopulær i heile bygda grunna hans standpunkt til veien Toftevaag - Landa, hjaa han var det om natta kome 10 - 12 svere hakekorsar. Nokre var millom ein og to ~~meter~~ meter og var plaserte høgt oppe i mønet paa loda hans, so alle som gjekk paa veien var nøydde til aa sjaa desse. - Som rimelig var vart han storsinnt for dette, og gjekk til politianmeldelse.

-Strakst etter at eg hadde "gjort det forbi" med lensmann Endresen, kom lensmannsbetjent Berge til meg, for-talde om anmeldelsen, og spurde om eg kunde tenkja meg kven som hadde laga korsar hjaa Silseth. - Det kunde eg nokk ikkje, - men ~~xxxx~~ navni paa dei to som eg viste hadde maala hjaa meg, det gav eg hann. ---

-Og so herde akkurat det som eg rekna med, Berge gjekk til desse og misstenkte dei for maalarstykke hjaa Silseth.

- Dei hadde nokk store vanskar med aa fri seg fraa dette arbeidet. Men for min part hadde eg mykje moro av dette. For eg var heilt klaar over at det ikkje kunde vara deisom hedde maala hjaa Silseth, paa grunn av at serkeg den eine, var paa hans sida ved spetakkelet om veien - Toftevaag - Landa.

-Den same Silseth var heller ikkje tenkt aa gjeva seg med dette spetakkelet sjølv om veien var kome lagt forbi hans eigedom. Han tok til med aa skriva i "Sunnhordland" om kor aldeles gale eg hadde bore meg aat med alle ting. Eg maatte jo svara paa slike angrep. Og radaktør Halvdan Hystad som diverre er død, var ein sers redelig mann so eg fekk trykt alle tilsvaer, aldeles ordrette. Dette vart ein langdryg "føljetong" gjekk ifleire maanader, og Sunnhordland fekk etter eige utsagn ikkje so raadt paa nye abonnentar, paa grunn av dette. Og baade Hordaland veivesen og andre vart dregne inn i dette heller store "spetakkelet". Til slutt enda det med at Hystad skreiv fylgjande i "Sunnhordland", - "Me vil no avslutta dette ordskiftet, -- men ikkje utan aa gjeva vaar gode ven Johs. Silseth, ein smekk over fingrane for skrivemaaten hans."

-Etter dette skreiv Silseth aldrig meir i aviserna, - det eg veit. Noko han gjorde av og til før dette herde.

Noko av det fyrste eg maatte gjera etter at eg kom heim landsfader Gerhardsens konsentrasjonsleir, ~~xxxx~~ var aa kontakta Skaanevik Privatbank, der eg fekk eit rikelegt stort laan, so eg kunde faa gjera nye-baaten som eg hadde under bygging ferdig. - Denne var jo beslaglagt av Endresen. Men han hadde jo ikkje vet paa baatar, so eg fekk beslaget oppheva, ved aa betala inn til "Ruineringsdirektoratet" 15 tus. kr. Dette var omtrent tiendeparten av det han var verdt. (det offisielle namnet var Erstatningsdirektoratet)

- Eg maatte og ha meg ein brukbar skrivemaskin. Dette var total mangelvara. Men ettersom eg kjende Jørgen S. Eien, fekk eg av han kjøpa ein brukt "Woodstock" for kr. 930,- (førkrigskroner)

Dette var ein ~~silseth~~ ~~akristeleg~~ ~~blodpris~~, men eg maatte ha han.

- Men Silseth gav seg altsoa ikkje. Ettersom han var godven med baade politimeister Cappelen-Dahl, og sorenskrivar Haukaas paa stord, og som begge var mine personlige fiendar, so vart det ikkje

oftevaag so lenge for det vart tillyst rettsmøte paa ~~stord~~, der eg skulde dømast for all den ulovlegheta eg hadde gjort meg skuldig i, ved ved gjennomføringa av Veien -Toftevaag -Landa.

- Cappelen-Dahl kom med ekstra -baat like fraa Bergen og la til kai ved Toftevaag. Han skulde daa slta eit slag for fedrelandet. Johs.G. skulde i allfall kraftig flaa-ast. - Men so viste det at det paa kaien i Toftevaag var ein heller dryg forsamling ~~xxxx~~ folk av folk. Og dei fylgde den store Cappelen heile veien opp til skuler der retten skulde vera. - Og det som verre var, dei vilde mest "eta han". Hadde han havt folk med seg vilde nokk alle vorte arrestert. - Men "retten" vart no tilslutt "sett", som det heiter, og politimeisteren tok til aa leggja ut om alt det ulovlege eg hadde gjort i høve dette vei-arbeidet. - Mia Henriksen Sjo var ein av domsmenne. - Men naar Cappelen endelegt var ferdig med anklagen var det min tur. - Eg førde daa fram 8 menn som ~~xxxx~~ la eid paa at alt det som politimeister Cappelen -Dahl hadde halde fram, det var rett og slett løgn. - Eg vil streka under alt. Den same Cappelen vart tydelegt overraska og sjokkert over dette. Aa stempla 8 tilaarskomne menn som mein -eidarar, det vaaga han tydeligvis ikkje. Silseth og søndagsskuleleiararen og dei andre hadde nokk fortalt han usanningar i flængd, og eg tvilar ikkje paa at han iderne stunda angra paa heile turen til Toftevaag. - Men han tok seg daa saman og forklarte at 250 kr. i mulkt "det skal du ~~ax~~ i allfall ha". - Og det har eg betalt, heilt utan aa ha gjort det mindste ulovlegt. Det vil i dag etter L.O. sin inflasjonspolitik tilsvara paalag 10 tus. kr. - Eg har tidlegare fortalt at i dag bur mange av dei gjenstridige grunneigarane sine born ved denne same veien.

Men spetakkelet om veien Toftevaag - Landa var ikkje slutt med dette. Det var no halde val paa nytt ~~heradstyre~~ heradstyre. Eg til ordførar var vald sokneprest Sverre ~~Harseth~~ Harseth. Han var inflyttar, og av denne grunn var avindsykja mot han mindre, enn mot anten Johs. Fjelland eller ~~Harar~~ Lars Gjarde, - som dei burde ha valgt.

Men denne kombinerte ordførar og "Gudsmann" han maatte jo halda seg ~~til~~ til det sokalla "gudsord", - "at du skal gjera mot nesten det du vil han skal gjera mot deg". Han forklarte derfor i heradstyret at eg som ordførar hadde gjort eit større underslag i forbindelse med "Nasiveien" Toftevaag - Landa.

- Eg sende han daa eit heller langt brev, som han maatte lesa opp i heradstyret, - sjølv sagt mykje mot sin vilje.

Brevet konkluderte med at om ikkje dette vart dementert var eg nøydd aa gaa til anmeldelse. Vidare oplyste eg han om at dersom han var

interessert i aa leita opp folk som hadde gjort underslag, kunde han berre venda seg til den mann som hadde gjort tenesta som klokkar ved alle dei sokalla "Gudstenester" han sjølv hadde halde i Eid kyrkja paa Hæbnøy. Denne hadde nemlig i aarevis betalt ~~xxxx~~ attende til kommunen maanadsvise avdrag paa det underslag han hadde gjort som soknekasserar før krigen.

- Dette var jo sjølv sagt eit "sjokk" for den kombinerte ordførar og "Gudsmann". -- Han sende derfor eit brev til meg, der eg vart rost "opp i skjyerne" som det heiter. Og det var stempla og underskrive av sokneprest Aarseth som ordførar i Fjelberg. - Det var gull verdt for meg akkurat daa.

- Eg heldt nemlig akkurat daa paa med aa starta opp med den trevare-fabrikken eg dreiv i 9-10 aar fraa 1945. "Toftevaag Treindustri".

- Eg hadde faatt løyve paa komplett maskineri til denne industri fraa Sjekoslovakia, - og hadde betalt maskinane kontant.

- Men akkurat naar denne brevvekslinga gjekk for seg, med den kombinerte ordførar og "Gudsmann" fekk eg beskjed om, at for aa faa importløyve eller "lisens" som det heitte, maatte eg senda inn noko dei kalla "attest for nasjonalholdning". - Dette kravet fekk eg akkurat dagen før eg fekk "skrytebrevet" fraa Aarseth.

- Eg sende Aarseth sitt brev omgaa-ande til dei som kravde attest for den "nasjonale holdningen". Og maskinane til trevarefabrikken kom til Toftevaag etter ca. 3 veker. - Korleis dette kunde la seg gjera var det ingen som skjona. Og dei smaa menn i store stillingar murra, og meinte det framleides maatte vera "nassistar" i topp-stillingar her i landet. Og sokneprest Aarseth er desverre komen under torva, - so han vil aldri faa vita at det var han som heilt ~~xxxx~~ uskuldigt og uvitande, gjorde meg denne mest ubetalelige tenesta. - Maskinane var gode dei og er i fullt bruk til denne dag. So ved dette høvet var det full dekning for det gamle ord om at "aldrig so gale er godt for eitkvart".

For min part arbeidde eg for fullt for aa faa i drift min nye fabrikk. Men sjølv sagt fylgde eg godt med i avisene, der det var mykje skriving om det sokalla "ladssvikoppgjøret". - Eiridel frontkjemparar skulde endaa skjytast. Og ein gutunge fraa Rogaland hadde landsfader Gerhardsen alt nekta beaadning, so han var alt avliva. - Haaland var navnet paa den som fyrst strauk med, paa grunn av den gode gamle norske blodheven.

For min part sende eg rett som det var brev til landssvikpolitiet i Bergen, med krav om at den tiltale som var reist mot meg maatte koma opp til handsaming, slik at det kunde verta ei avgjerd. Men det gjekk urimeleg seint. Eg skjona at dei var heilt opprødde for aa finna sopass mange tiltalepunkt at dei i allfall kunde faa meg dømt til sopassa lang straff som dei hadde halde meg i sokalla varetekt.

- Det nyvalde heradstyret hadde etter krav fraa "Bolsjevikresjimet" oppnemdt min personlege fiende direktør Konrad Lunde som formann i ei sokalla "granskenemd". Han vart heilt rasande paa meg etter at eg avslørte hans usanne skrivarier i høve oreigning av "Kleivaplassen". Men heradstyre sjølv gjorde vedtak om at dei hadde ingen økonomiske krav mot undertekna. - Men etter dette bestemte Lunde at eg i allfall skulde betala tilbake litt over 5. tus. kr. eg hadde faat som ordførarløn. - Og det vart teke "tilfølge". -

- Men den tiltale beslutning eg fekk med meg fraa Meyer, daa eg vart heimsend fraa terroristleiren, der var nokk fraa deira synspunkt svert lite tilfredsstillande. -- Den saag slik ut (fotostat)

40

Fabrikat
(Gjenpart til tiltalte.)

Erklæring om offentlig tiltale.

Politimesteren i Hordaland gjør vitterlig:

Johannes Gjertsen Tofte født den 12/11 - 1910
(fullt navn)

bopel: Toftevåg i Fjellberg

er under tiltale for overtredelse av

Strl. pgr. 86, jfr. prov. anordn. av 15/12 - 1944 pgr. 3, jfr. pgr. 2.

Grunnlaget for tiltalen er:

at han har vært medlem av N.S. Fra 1/9 - 1941 til 3/3 - 1943.

Hordaland politimesterembete, den 7. september 1945.

Johannes Tofte
pfm.

Merknad:

Denne erklæring er utfordiget i henhold til § 10 i provisorisk anordning om rettergang i landsviksaker av 16. februar 1945, jfr. provisorisk anordning av 4. mai 1945 om tiltak for å hindre at landsvikere avgir stemme ved offentlige valg. Den medfører suspensjon av statsborgerlig stemmerett. Videre medfører den suspensjon av kommunal stemmerett, jfr. lov om kommunevalg av 10. juli 1925 § 1, annet ledd. Suspensjonen varer inntil erklæringen blir opphevet eller forfølgningen innstilt, eller inntil endelig forelegg eller dom, eller inntil det er avgjort ved det endelige forelegg eller den endelige dom at vedkommende ikke vil tape sin stemmerett.

Fabrikat om tiltale er foreløbig.

-No hadde altsoa ein "stab" med sokalla "landssvik-politi" vore i virksomhet i 40 maanader, med mangfoldige "avhøyr" av baade meg og mange andre. Og etter fleire falske anmeldelsar, millom andre fraa underslagaren lærar O.M. Enes, ~~XXXXXXXXXX~~ fraktesbaat-eigar Henry Eide og lærar Jon Solheim, so hadde ogsaa lensmann Endresen gjort sitt beste. -Likevel hadde dei ikkje klara aa skaffa fram eit einaste punkt dei kunde bruka paa "tiltalen".

- Eg kann skjønna dei alle var storlegt skuffa.

-Som ein ser gaar tiltalen ut paa medlemskap i "S." fraa 1 sept. 1941 til 3 mars 1943. - Andre tiltalepunkter klara dei aldrig aa skaffa tilvæies, - paa grunn av dei ikkje fannst.

Tidspunktet dei paa-staar eg var medlem er altsoa paa lag 1,5 aar. Naturligvis er det raadt uraad for meg aa skjønna at medlemskap i eit heilt ut lovlegt parti, kann verta strafbart fordi om ei rømlinge-regjering sit i London, og i dølgemaal, laga lover med tilbakeverkande kraft, stikk i strid med den norske grunnlov, og som heller aldrig vart kunnngjort, slik at ein kunde etterleva denne om ein vilde.

- Men like uraad er det aa skjønna at ein mann ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ ~~XXXXXXXXXXXX~~ som aldrig har betalt kontingent, aldrig delteke paa noko politisk møte, og aldrig løyvt pengar til slike formaal, kann ha vore ~~XXXXXXXX~~ noko gagnlegt medlem av partiet.

Eg skjønna det var stor skuffelse i politileiren over at dei ikkje kunde finna at eg hadde løyvt pengar til nokoslags partiverksemd.

Enkelte var nokk og storleg skuffa over at minn "Toftevaag Treindustri" tykktest gaa strykkande, - meg 5-6 mann i arbeid, og flust med oppdrag.

Men eg vilde framfor alt ha saka mot meg avgjort, og purra meir og meir. Omside maatte dei gjera noko med dette, og saka vart endeleg "beramma" til den 18 nov. 1945. - Paa Leirvik. (1946)

-Som forsvarar vart opnemdt overrets-sakfører ~~XXXX~~ Fr. Johannesen. Ein snild og gamal utlevd mann, som nokk gjorde sitt beste.

-For min part brydde eg meg ikkje so mykje om kven eg fekk til forsvarar. Eg hadde nemlig sjølv sett meg godt ~~XXXXX~~ inn i dei nye lover med tilbake-verkande kraft, rømlinge-regjeringa, utgaatt av det sjølvalde stortinget fraa 1939, hadde laga seg.

Eg hadde vidare faatt tak i eit eks. av den sokalla "lands-svik-anordningen" med undertittel, "prov.anordn. av 15 des. 1944 med tillegg". Og med kommentar av Erik Solem.

Og dette var i sannheit utrulegt skremeleg lesnad. Her vart innført heilt optil dødsstraff med tilbakeverkande kraft, for gjerningar som var straffrie daa dei vart gjorde.

~~XXXXXXXXXXXX~~ At grunnlovens paragraf 97 sette absolutt for-bod mot slikt, var til liten bekyring for lovmakerane. - Dei berre paastod at deiras tilbakeverkande ~~XXXXX~~ "forordningar" var ein nedsetjing av fortent straff. Og det maatte dei ha lov til. So frekkhetens naadegaver kjenner altsoa ingen grenser hjaa slike skapningar.

At "norsk lov av 1 april 1876 ogsaa set som eit absolutt krav, at alle lover skal "behørigt" kunnngjerast, millom anna i "norsk kunnngjorelses-tidende" før dei vert gjeldande. Det hoppar dei enkelt over ved aa fortelja at dette var uraad, under dei ~~XXXXXXXXXXXX~~ gjeldande tilhøve. Og sjølvsagt var det uraad, - ogsaa ~~XXXXXXXXXXXX~~ aa etterfylgja lover som ein ikkje viste eksisterte, paa grunn av at dei aldrig var kunnngjorde.

- Etter dette kann ein godt skjønna at Erik Solem maatte heilt attende til Christian den femtes danske og "norske" lovbocker for aa finna grunnlag for sin kommentar til sin "Landssvikanordning". Der kann ein lesa paa side 17,-

John G. Tofte, Toftevang.

Til Nasjonal Samling.

Det har etter kvart gått meir og meir opp for meg at eg ikkje eig den rette innstilling for å vera medlem av N.S. Partiet har etter kvart kome med krav og plikter som eg ikkje kann oppfylla eller taka på meg. Sjølv om eg er einig i partiets program, so har det etter kvart kome til ting som eg ikkje er einig med - so som forfyljingi av jødane og oppfordringi til direkte krigsdeltaking.

Eg er i mot håndgripelags metoder - og tykkjer partiet er altfor krigerak og gjer altfor store inngrep i den personlege frihet - so mist pålegget om hirdplikt - og meinar kjem det nokk også annan plikt. Eg er komen etter at politikk er noko som kann føra folk beint i ulukka. Eg er klar over at det er ein feil at eg er komen i partiet - eg melder meg difor med dette ut av partiet, medlemskiki boki fylgjer vedlagt. Eg reknar meg frå i dag som ikkje tilheyrande partiet. Dette er visienkallelag. Eg vil heretter so mykje det berre er råd halda meg borte frå all politikk - som eg no har erfaring forbera skaffar ein menn alle slags plager.

Eg skal også gjera merksam på at eg er noko skjettisk mot N.S. jordpolitikk. Eg meiner at alle som vil må få seg ein liten jordflekk som dei kann kalla for sink der dei kann bygga seg ein heim. Men dette har til døsar vore uråd - og trur ikkje N.S. ser stort nokk på dette - men let storbondarane sine inntreser gå føre alle dei heim og jordlaus - slikt vil eg aldeles ikkje vera med på.

Toftevang den 11 ^{sept} ~~sept~~ 1943.

mars

John G. Tofte

Han las den langsamt og med trykk paa dei rette staderne, utifraa mitt synspunkt. -Det vart litt stilt i den sokalla "Retten" etterpaa. -Og personleg er eg heilt overtydd om at ingen av dei som var tilstedes hadde vaaga aa sett sitt navn under det papiret i mars 1943.

Forsvararen Fr. Johannesen fekk så segja det han kunde. -Han gjorde nokk sitt beste, og la ned paastand om full frifinnelse.

-Men so kom altsaa turen til meg sjølv. -Og eg hadde forebudt meg i lang tid. Av grunnar som før nemdt venta eg meg berre det som vondt og gale var, men var likevel bestemt paa, ~~at~~ at dei skulde maatta høyra mest mulgt av det som egentligt var so aa segja "tabu" paa den tid/. -Eg viste at dei var noksaa nøydde til aa lata meg segja det eg vilde. Eg brukte trulegt paalag 1,5 time, - og eg kunde sjaa at serlegt Haukaas vart meir og meir irritert. Og kona hans som skræiv, som tidlegare hadde skrève flittigt, skræiv mest ikkje ned noko av det eg heldt fram, so det er nokk ikkje aa finna i restprote-kollen om nokon i framtida skulde vilja sjaa litt i den. -Der vart nokk skrève det som paste Haukas og Cappelen-Dhl.

-Men forutan litt om mine erfaringar fraa "landsfader" Gerhardsens # "Demokrati", - maatte dei høyra om den norske kapitalusjonen av 10 juni 1940. Og at konge og regjering etter det rømde til England, slik at heile Norge dermed var okkupert.

-So fekk dei høyra om at Norge forlengst hadde "tiltraatt" den sokalla "Genferkonvensjonen", som uttrykkelegt slo fast at nær eit landområde var okkupert skulde ein lyda okkupanten, og dei lover han kungjorde.

Eg la ogsaa ut om at rømlinge -regjeringa var utgaat fraa eit storting som i 1939 hadde valgt seg sjølv for eit aar, som dei so hadde brukt til aa sabotera heile det norske forsvaret, endaa til med ein forsvarminister, ~~Monsen~~ -Monsen, riddar av "Det brukne Gevær." Og vidare Nygaardsvold, Koth og likesinna som nekta mobilisering endaa til etter at dei hadde berga opp tyske soldatar utanfor Kristiansand, og desse fortalde at dei skulde til Norge. Og mykje meir.

-So kunde eg sjølv sagt ikkje vera straffskuldig etter ein lov laga i landflyktighet, stikk istrid med grunnlovens paragraf 97 som forbyr lover med tilbakeverkande kraft. Og vidare istrid med lov av 1 april 1876, om kungjering av alle lover før dei "trer i kraft".

Og ettersom medlemskap i ~~Ex N.S.~~ var heilt lovligt før okkupasjonen kann det umuligt vera straffbart, etter norsk lov, naar slikt aldrig har vore kungjort i Landet, slik at folk kunde etterleva eit slikt paabod.

-Eg paastod at heile "landssvikanordningen" ^{var} grunnlovstridig og ulovleg og burde opphevast snarast, akkurat som Nygaardsvold sin "sokalla "bigamilov", som dei laga seg i sin landflyktighet, so dei kunde finna seg nye koner, medan andre kriga før dei.

Eg la noksaa mykje ut om dei ovanfor nemde ting, og det var tydelegt at "retten" lika lite aa maatta høyra paa alt det eg fortalde. Likevel heldt eg fram, refererte soleis professor Jon Skjeie som skræiv at "Vihar aldrig i vaar historie hatt en saadan rettsløshet".

Eg refererte ogsaa ein artikkel av ~~Kr.~~ Høyesteretts-advokat ~~Kr.~~ Holthe av 6 august 1940 i "Dagsposten" -rindheim. der haanskriv at krigen i Norge "opphørte" den 9 juni 1940 .

Okkupasjonshistoria.

45.

Holthe var rekna for å vera av dei mest "fremtredende" norske advokater før krigen.

-Eg refererte og eit sokalla "hyrdebrev" fraa Biskop Berggrav, ~~gjerd~~ i 1940, der han naar det gjaldt N.S. skeiv at kvar og ein fekk sjålv avgjera om dei vilde melde seg inn i partiet.

Vidare viste eg dei eit stort billed av den same biskop, paa framsida av "Samfundsliv" for 7 mars 1946, der biskopen stod paa ein stor tysk laste-bil, og vart kjørt rundt i Nordmarka i aprildagarne 1940, og med ropert oppmoda alle, serlegt ungdomarne som laag der, at dei berre meatte kasta vaapna og slutta av heile kriginga, daa det heilt nyttelaust.

-Eg spurde retten kor mykje tilleggsstraff det hadde vorte, om slikt fotografi kunde visast av meg? (har avisa endaa)
So minste eg dei kraftigt paa, at stortinget ved ei prøverøysting synte eit godt fleirtal for å avsetja baade konge og regjering.

Og naar høgste-rett handsama Nygaardsvolds tilbakeverkande forordningar, var det fire av høgsteretts- domarane som ikkje skjøna at medlemskap i N.S. var straffbart, og dei stemde imot.

-Altsaa er det slik at det som fire av vaare mest rettslærde ikkje forstod, - det skulde me andre baade skjøna og halda oss til.

-Eg bemerka til dette at dersom det hadde vore berre to til av høgsteretts- domarane som hadde vore av same meining som dei fire, so hadde rømlinge-regjeringa sine tilbake-verkande forordningar, ikkje vorte gjeldande lov i Norge, og me hadde vorte sparte for 92000,-lands-svikarar.

Eg minste dei ogsaa paa at me under okkupasjonen hadde det sokalla "Tysk-Norsk Handelskammer, - med over 850 medlemmer. - Men medlemslista kunde ingen finna etter at "freden braut laus!"

Eg var ogsaa inne paa ein heil del andre mindre viktige ting enn dei ovanfor nemde.

Men midt under min forsvartale-, hende noko som truleg aldrig har hendt i norsk retts-historie.

Aktor, - advokat Auestad fraa Etne maatte heim før dagen var omme. Han maatte derfor koma med ein baat som gjekk, - før eg var ferdig med det eg hadde å fortelja. - Han reiste seg difor opp og kom burt til meg og tok meg i handi, - takka for i dag, og ynkste meg "lukka til". - Og han gjorde det baade høgt og tydelegt.

-Ttersom ogsaa eg tok ein liten pause, - var det heilt "døds-stilt" i "retten". - Og domar Haukaas og kona vart begge noksaa raude rundt øyro.

-Eg forklarte og at det var svert vondt for normale folk å skjøna at det var straffbar "lands-svik" å vera heime og byggja veier i gamle Fjelberg, medan titusenvis ~~xx~~ av sokalla "gode" nordmenn bygde flyplasser og kannon-fundament for tyskerane i aarevis. (me hadde ca. 200 tus. tyskerarbeidarar.)

Eg refererte ogsaa fleire opprop fraa vaare ~~xxxxx~~ politiske parti og vaare leidarar elles, fraa sumaren 1940, - der alle opmoda om samarbeid og lojalitet mot dei som hadde makta.

-Heilt tilslutt refererte eg ein utalelse fraa fire svenske ~~xxxxx~~ rettslærde av 31 jan. 1946 som lyder slik, -

--" at det er en av de grunnleggende prinsipper i den vesterlandsske retts-oppfatning at ingen skal kunne straffes for handlinger som ikke

46.

var straffbare paa det tidspunkt de var begaatt, og ingen skal kunne dømmes til strengere straff enn den som var fastsatt i de løver som var gjeldende paa det tidspunkt handlingen var begaatt".

eg minne og om at fyrst i april 1940 fekk den norske regjering melding fraa sin sendemann i Berlin om at ein større tysk flåte var paa vei mot Norge. At dei norske mineerne ved Oslofjorden hadde vore opxx optakne til "ettersyn" like sidan september 1939. Forsvarminister Ljungberg forlangte mineerne utlagt, og full mobilisering etter hendingarne ved Kristiansand. Men Nygaardsvoll og dei andre nekta, og han fekk ordre om at mineerne ikkje skulde leggjast ut.

Endeleg las eg opp ein artikkel som bladet "Arbeidet" skreiv ixxxx i juli 1940, - altsaa medan Russland aa tyskland enno var "godvener", - der stod millom anna - "det skal dog nagles fast at det er kapitalist-klassen, stortinget og regjeringen og de fire store partier, der førte en politikk som drev landet inn i stormakts-krigen. De hyklet nøytralitet, men spilte under dekke med en av parterne i krigen og lot dem faa større og større tak, inntil de gikk i aapen krigs-allianse med den."

-Det skulde ikkje undra meg om det ved seinare gransking vil koma for ein dag at det var dette som var sanninga.

Det er og vitterligt at paa forespørsei fraa Norges industriforbund svara regjeringsadvokat Kristen Johansen i ein skrivelse av 27 mai 1940, ---- "at det er uomtvistelegt at innen de besatte omraader gxxx gaar okkupasjons-myndigheternes bestemmelser foran den ordinære regjeringens bestemmelser".

--Og seinare i same brev, -- "Herav følger at den heller ikke senere kann gjøre ansvar gjeldende mot norske borgere, fordi disse ikke rettet seg etter denne (regjeringens) forholds-ordre, naar disse var istrid med okkupasjons-myndighetenes bestemmelser".

I ein ny skrivelse av 14 juni 1940, skriver han millom anna, --- "Vidre følger av Haagerkonvensjonens art. 43 og 45 at okkupasjonsmakten har all den administrative myndighet som normalt tilkommer landets regjering.

-Konsekvensen er at enhver norsk borger eller selskap -- er lovmessig berettiget til aa slutte kontrakter med okkupasjonsmyndigheterne om ethvert arbeid og enhver prestasjon innen rikets omraade."

Regjeringsadvokat Kristen Johansen var ein av landets mest ansedde juristar.

Endeleg forklarte eg "retten" at eg hadde felleseiga med kona, som i allfall aldri kunde skuldast for aa ha vore "S.medlem, so ho var i allfall eigar av halvparten av den eiga som var beslaglagt, og taksert til 35 tus. førkrigskroner.

Og ettersom ~~eg~~ ikkje eingong tiltalen kunde skulda meg for "S. medlemskap i meir enn i 1,5 aar, fram til mars 1943, so kunde eg ikkje ha vore medlem i det meste av den tida eg var i jobb hjaa Hordaland veivesen i Aakrafjorden, og daa sjølvsagt ikkje etter mars 1943 "da han meldte sig ut", som dei maatte skriva.

-So eg hadde egentligt ikkje vore medlem i den tida ~~eg hadde~~ baaten min verkeleg tente pengar, - hverken i norsk eller tysk fart.

Vidare heldt eg fram at det eg hadde foreteke meg under okkupasjonen paa ingen maate hadde skadd norske interesser, men saa absolutt tvertimot.

- Og heilt tilslutt refererte eg fraa side 11 i biskop Bergravs "bispedommen" o-ver N.S. - som har vaaga aa kalla "folkedommen over N.S." der ein kann lesa " ved ikke aa melde sig ut, har de selv erkjendt at de staar last og brast med all den skjendsel som deres "knippe" har veltet over dem selv og over dem alle".

- Men no hadde eg vitterligt meldt meg ut, og teke sterkt avstand fraa forskjelligt, som eg tvilar paa om sjølvaste Bergrav hadde vilja skreve under paa paa den tid.

Men vidare peika eg og paa ^{det} som vidare staar paa side 11 i "bispedommen" slik, -- -- "grunnskjylden var den partimessige avtale om blindt myrderi av uskjyldige i sammensvergelsens interesse".

- Eg trur dette er den grovaste løgna eg nokongong har lese (og lese har eg gjort mykje) og har sjølv sagt ingenting med N.S. program aa gjera.

Men det er ein udmerka karakteristikk av det som Rømlinge-regjeringa med støtte av "Bergrav og Co". og hans andre "prelatar" gjennomførte mot N.S. medlemmerne etter okkupasjonen.

- Eg er noksaa sikker paa at om ~~xxxxxxx~~ det hadde vore ein rett etter førkrigsmodell, vilde eg vore blankt frikjend og tilkjendt stor erstatning for tortur og terror.

Men med mine direkte fiendar Cappelen-Dahl og Sørenskriver Haukaas som sjefar, og direktør Lunde som formann i "granskenemda", kunde resultatet berre verta at dei fylgde paastanden om ca. 32500,- i "erstatning" som det heitte. - Dette var førkrigskroner, daa lønna var toppen kr. 1 pr. time, og vil etter lønna i dag vore 50-60 gonger meir. Altsaa ein stad millom 1,5 og 2 millionar kr.

- Ettersom det var uraad^{et} paa ny sakhandsaming i normal rett, vart dommen etter ei tid retts-kraftig som det heiter. Og ettersom eg alltid har vilja vore skuldfri, reiste eg til Bergen til "Ruineringsdirektoratet" og betalte dei det dei vilde ha kontant, og fekk kvittering som eg har teke vare paa.

- Om ein reknar at mindst 1 million av dei sokalla "gode nordmen" ~~xxxxxxx~~ som for eks. Haukaas og Cappelen-Dahl, hadde betalt til staten ein liknande sum i førkrigskroner, vilde dette vorte den koselege summ av 30,- treddeve milliardar førkrigskroner, som ein altsaa i dag maa ganga med mindst 50.

So det var altsaa noko til "lands-svikar".

- Forseint gjekk det opp for meg at eg paa ingen maate skulde ha betalt, -- for eg vart likevel aldrig skuldfri. - Ein blir nemlig aldrig skuldfri med ein viss mann.

Etter dei "krigsminner" som her er fortalt, burde eg vel ha grunn for, og lov til, aa leggja til ein liten sluttkommentar. Og vil eg daa segja at eg held biskop Bergrav og hans haandgangne "prelatar" for aa ha ein stor part av skulda for det sokalla norske "retts-oppgjør" som prof. jur. Jon Skjefe og mil.org.sjef major Langeland sette dette stampelet paa, - - "saa stor retsløshet har aldrig tidligere forekommet i vaar historie".

Og det kann ikkje vera tvil om at dei nemde "prelatar" med Bergrav i spissen her har levt opp til det gamle ord om at "for Dykkar skuld vert Guds namn spotta millom heidningar", istaden for aa halda seg til ordet om aa gjera mot nesten det du vil han skal gjera mot deg.

Okkupasjons-aara.

48.

Dei har med andre ord gjort akkurat det stikkmosatte av det dei vart betalte for. - Fortan Bergravs "Folkedommen over "S." har ogsaa Prof. teologi, Hillesby ogsaa i 1945 gjeve ut eit lite hefte kalla "daa kongen kom". Begge desse skrifter "osar" av inspirasjon fraa dei gamle vikingars "blodhevn-aksjonar". Eller fraa Holbergs metode "Thi kjendes for rett", - aa "retta bakar for smed".

Og personlegt haapar eg inderligt at det "helvete" som Hillesby og Bergrav har skapt i sitt billed, hverkeleg er aa finna, for isofall vil begge dei nemde "herrar" no vera veletablerte paa nemde stad, --i allefall for nokre hundradaar, so dei kann faa tenkja seg om.

Som avslutning paa denne "sorgens karusell" har eg endaa eitpar hendingar som eg vil taka med.

Det er velkjendt at etter "fredsutbrotet" vart tilhøve millom aust og vest snart svert kritisk. Og vestmakterne maate til med den sokalla luftbrui for aa faa mat og anna fram til sin part av Berlin.

Og det vart stor frykt for at det kunde koma til open krig. Makthavarane i vaart land fekk difor "Kalde føter", - for dei hadde nemlig fraadømt titusenvis av norges mest nasjonalsinna vernepliktige stemmerett, og retten til aa delta i "rikets krigsmakt" som det heiter. Millom desse var ogsaa underteikna.

Men no kunde det verta bruk for folk til aa forsvara makthavarane med vaapen. Og ved ein lov av 9 mai 1950, vart det vedteke at dei dømde skulde faa att "Retten" til delta i "rikets krigsmakt".

Og eg fekk strakst tilsendt eit sokalla krigstenestekort som skulde returnerast omgaa-ande etter utfylling.

Etter aa ha returnert eit slikt kort to gonger med opplysning om at eg hadde betalt over 30 tus. førkrigs-kroner for aa sleppa aa "delta i Dæres neste krig", fekk eg høytidelige brev fraa politiet med orientering om at eg hadde faatt denne retten attende, og so strengt paalegg om aa fylla ut og returnera krigstenestekortet om-gaa-ande. Dette brevet var datert den 6 april 1951.

Alt dagen etter sende eg svarbrev til Hordaland Infanteriregiment nr.9. Det lydde slik som her vedlagte fotostat syner.

Seinare har eg aldrig høyrte meir fraa dette hald.

So den vedlagte fotostat faar vera mittsiste ord om dette svineriet. Men vil eg likevel leggja til at fokets "rettsfølelse" som det vart vist so mykje til i 1945, den har paa ingen maate godteke den handsaming ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ som vart meg og andre tildel

i det sokalla "rettsoppgjøret". Soleis vart eg etter dette "oppgjøret" valt til skulestyreformann i gamle fjelberg, og vart den siste av desse, før me vart samanslegne med Kvinherad, der eg vart med i baade heradstyre og formannskap, og skulstyre og mykje anna.

~~XXXXXX~~ Vart ogsaa formann i Hordaland Fiskarlag i 10 aar, og hadde endaa velkomsttalen for Krutsjov daa han i 1964 vitja Bergen.

-Ja, hadde endatil ein personleg samtale med han paa ~~Fiskerikampen~~ Fløyen, Bergen. Noko som Bergens Arbeiderblad lika lite, for dei skreiv at fiskarlagsformann Tofte snakka so lenge med Krutsjov at ingen andre der fekk snakka med han.

Johs.G.Tofte, Tofte væg.

Johs. G. Tofte

Toftevåg Treindustri

Inneh.: Johs. G. Tofte

Spesialitet:

Dører - Vinduer og Beslagvarer

Toftevåg, den 7 april 1951.
Telefon 9 b.

Til Hordaland Infanteriregiment nr. 9.

Bergenhus.Ang. Deres brev av 6 april om utfylling av krigstenestekort.

Efter at jeg returnerte det tilsendte krigstenestekort har jeg faatt tilsendt den av politiet nevnte melding om at jeg har faatt tilbake "retten" til aa delta i rikets krigsmakt.

I sin almindelighet er følgende aa bemerke til dette, - ettersom det uttrykkelig er brukt uttrykket "faatt" saa maa dette da vere en gave som den norske ~~rettsstat~~ "retsstat" i sin gavmildhet deler ut. - En gave kann mann i-midlertid nekte aa motta - og jeg meddeler herved at jeg ikke mottar denne gave - Jeg har altid villet vere skjyldefri med alle - og jeg vil derfor sone min "skjuld" helt ut.

Ang. den juridiske side av saken saa er aa bemerke at loven av 28 juli 1949 nr. 25, - det er kort og godt en lov om benadning av et stort antal dømte nordmen. Det har til dags dato vert gjeldende lov og praksis i Norge at man har sin frie vilje om man vil motta en benadning eller ikke. - Jeg meddeler herved at jeg ikke vil motta noen benadning. Det tilsendte krigstenestekort blir derfor ikke utfylt av mig uten etter paalegg av en domstol. - For slik dom er falt tar jeg heller ikke mot ordre fra noen militærmakt.

"vis regimentet ønsker noen mer utførlig begrunnelse for dette standpunkt - saa kann jeg oplyse at jeg ikke har noe i mot at landets militærmakt blir saa sterk som muligt - noe som jeg nemlig mener er like nødvendig nu som det var i aarene før krigen da landets makthavere planmessig ødela vaart forsvar - og endog gikk så langt at det som landets forsvarsminister antok en mann ved navn Torp som tidligere var dømt til 5 måneders fengsel for militært opvigleri. - Grunnen til mitt standpunkt er derimot det at jeg er helt klar over at det i følge livets lov vil komme en nemesis til det norske folk - paa grunn av at det i 1945 lot sig forlede av onde og uvetige ledere - til aa begaa det som etterhvert er blitt beryktet som "rettsepgjøret" i Norge - og som ikke finner sin like i verden. Bygget paa grunnlovsstridige og tilbakevirkende anordninger, - og gjennomført av fanatikere med politiske og egoistiske planer. - Jeg er selv således aldeles uten grunn arrestert, terrorisert, og torturert, og holdt ulovlig i varetekt - blev tilslutt dømt til saa lang tids fengsel som jeg hadde sittet i varetekt - samt blev jeg fra dømt "retten" til aa delta i neste krig - samt stemmerett, og saa blev jeg ruinert. - Jeg føler mig forvisset om at jeg besidder adskilligt mer fedrelandskjærlighet enn de menn som gav mig denne behandling og jeg mener ogsaa: aa ha gjort mitt land større tjenester enn ~~noen~~ mange av disse - men vare med aa forsvare disse menn med vaapen i hand det vil jeg ikke. Jeg holder nemlig en stor del av dem for aa vere kjeltringer (for eks. Bergrav) som nemesis bare kann behandle etter fortjeneste. Russerne var en fin nasjon blev det fortalt mig i 1945 av "landsvikpolitiet". Jeg holder mig til det inntil jeg får full opreisning.

Erbødigt
Johs. G. Tofte

50

Tofte

og skråkammers, finst det litt spint som sist, søndag.

Sunnhordland 3 juli 1964

Johs. G. Tofte fortalde Krustsjov om norsk fiske

Akvariet i Bergen fekk russisk stør

Bergen, NTB: Hovudposten på statsminister Krustsjov sitt program i Bergen onsdag føremiddag var vitjingi av Havforskingsinstituttet og omvising i Akvariet på Nordnes.

Her helsa Krustsjov på direktør Rollesen, fiskeridirektør Sunnanå og medarbeidarane deira. Etter at han først, med stor interesse såg på at selane utanfor vart mata med fisk, fekk han høyra ei utgreiing av formannen i Hordaland Fiskarlag, Johannes G. Tofte, om dei norske fiskarane sine organisasjons- og arbeidstilhøve. Tofte slutta med ynskje om at eit godt mellomfølkeleg samarbeid måtte gjera sitt til å verna om grunnlaget for dei mange som hentar si næring frå havet.

For skuld tidsnaud sløyfa direktør Rollesen si orientering før omvising, men takka for ei gåve som nett var komi frå den sovjetiske staten. 2 stør, den eine åtte og den andre fire år gamal. Eg har høyrte at den

største arten kan vega 1400 kg. når han blir vaksen, og det gjer at me må utvida akvariet sa Rollesen. Krustsjov fylgde så interessert med i omvising.

433 eigedomar selde i Sunnhordland i første halvåret 1964 — for

Første halvåret 1964 vart det i Sunnhordland selt 433 eigedomar med skyldmark 133,26 til ein samla verdi av kr. 5.179.200,—. Dei tilsvarende tali for første halvåret i fjor var 459 eigedomar med skyldmark 94,66 til ein verdi av 4.129.500 kroner. Omsetnaden ligg såleis over 1 mill. høgare i år, og over 1,5 mill. høgare enn i 1962.

Nye elevar ved Skånevikkomm. realskule

Desse elevane er tekne

L. God lens og våre d hovedo gode s tid, å g er full vurder

Prinsei

vart flaske Arsaki vin og priskri

Eiged del ym land

frå 196 I rekl mark t Kvinn

Fjelber

Ølen Etne

Skånev

Svelo